

DR. KAMIRAN ALÎ BEDIR-XAN

XWENDINA KURDÎ

DR. KAMIRAN ALÎ BEDIR-XAN

XWENDINA KURDÎ

Weyanên Jina Nû

Weşanên Jîna Nû: 40
Xwendina Kurdî
Çapa yekem, Şam 1938
Çapa duyem, Stockholm 1997

Pergala bergê û rûpelan: Bavê Hêvî
ISBN 91-88054-03-9

Adres / Navnîşan
Jîna Nû Förlaget
Box: 15216 Bromma / Sweden
Tel: 46.8.8031357 Fax: 46.8.801825

PÊŞGOTIN

Dr. Kamiran Alî Bedir-Xan yek ji wan zimannasên bi nav û deng e. Kamiran Alî Bedir-Xan û birayê wî Celadet Alî Bedir-Xan li ser alfabeya kurdî ya bi tîpên latînî û rêzimana kurdî gelek xebatên hêja û giranbiha kirine. Wan bingehên rêziman û alfabeya kurdî ya bi tîpên latînî danîne. Piraniya kurdan îro li gor alfabe û rêzimana Celadet Alî Bedir-Xan dinivîsin. Ev jî, ji bo pêşketin û yekîtiya zimanê kurdî gaveke gelekî mezin û bê hempa ye.

Li ser bingehê alfabeya kurdî ya bi tîpê latînî, di salên 1932 û 1946an de kovarên *Hawar*, *Ronahî*, *Roja Nû* û *Stêr* hatin weşandin. Dr. Kamiran û Celadet Alî Bedir-Xan li ser ziman, ferheng, edebiyat û zargotina kurdî gelek berhemên hêja afirandine. Ev pirtûka Dr. Kamiran Alî Bedir-Xan di sala 1938an de, li Şamê, li çapxana Tereqiyê hatiye çap kirin. Peydakirina vê pirtûkê ji bo gelek xwendevanan ne hêsan e. Loma jî, me pêwîst dît ku em wê ji nû ve çap bikin.

Me pirtûk weke orjînalê wê çap kiriye. Me bi tu awayî dest nedaye zimanê wê. Weke nimûne, di hinek deran de, (î) li pêşiya tîpa (y)yê (îy) û li hinek deran jî (iy) hatiye nivîsandin.

Dr. Kamiran Alî Bedir-Xan, di vê pirtûkê de li ser alfabe û rêzimana kurdî jî rawestiyaye. Alfabeya ku wî di vê pirtûkê de weşandiye, ji 32 tîpan pêk hatiye; di nav tîpên vê alfabayê de him tîpa (x) û him jî ya (x̄) heye. Lê di nav nivîsên vê pirtûkê de, tîpa (x̄)yê nehatiye bi kar anîn.

Weşanxaneya me pir pê kêfxweş e, ku vê berhemê pêşkêşî xwendevanan dike.

Weşanên Jîna Nû

Leylana Rastîyê

Nîvê şevê ye. Ezman bê stêr e. Bayekî sar û dijwar tê. Li ser rêke asê û xwehr bi hezaran û bi sedhezaran kurd, pîr û ciwan, jin û zaro, sax û nesax diçin.

Di dora wan de gund û bajar xirbe ne. Ji bixêriyan dû dernakeve, reyîna seh nayin.

Rez û dahl, zevî û çinîn şewitandîne. Ne fêkî hene, ne jî darên delal. Mazî, deyndar, rêlî, guhîj û darên berû hişk in, wek kêlên tirban mane.

Wek kêlên mirîyên Kurdîstanê.

Kerîyên pez û garanên dewaran xuya nabin, çarmedor kavigil e, kavilekî tarî...

Ji dûr ve her roj dibiriqîne, bajarên mezin û gundên ava xuya dibin. Ji dûr ve, gelek dûr, di buharê de, kulîlik dibişkivin, deşt û mêrg, germiyan û zozan bi gîya û bi heşinayî dikenin.

Buhişta bihn û reng derîyên xwe vedike. Lê di wê rê de, di wî gelîyî de, ronahî nîne, tav nîne, roj dernakeve, ne rojhelat û ne jî rojava heye.

Brîndar ji êşên brînen xwe, jin û zaro ji birçîtî û tihnîyê dinalin û digirîn. Zaroyên berşîr jî birçîne; memikên dêyan zuwa ne.

Kes kesî nabîne. Gelek caran di tarîyê de rêwingî rêyên xwe winda dikin. Lê ev koma kurdî bi zahmet, bi cefa, bi xwîn û brîn pêşve diçe. Bi şûn xwe ve, di rêça xwe de bi sedan dilsotî, canşewitî û brîndar û mirîyan dihêlin.

Bê tîrb û bê kêl wan berdîdin.

Wisana bi salan ve ev kom bi rê ve çû. Di tarîya şevê de, di badevê de, di sarîya zivistanê de pêşve çû, serborî û serhatîya xwe. Bi mirî û brîndarên xwe li ser rêya xwe nivîsand û çap kir.

Ev kom şevêkê gîha zozanekî spehî, li pêşberê çiyakî bilind û

mezin. Gelek sal hebûn ko vê koma he ronahî û şabûnî ne dîtîbûn.

Ji nişka ve di pêşberê wê de ronahîke zelal çirisî. Rêya wê a asê, rast, sivik û xweş bû, ne kevir man û ne stirî.

Çarmedor hêdî, hêdî xuya bû. Ji her gir, ji her palên çiya, ji her deşt, ji her serên kanîyê gundekî ava û xemilandî diyar bû û bi komê re kenî.

Mêrg û çîmen, rez û bexçe bi sosin û rêhan, bi nêrgiz û benefş bi gulnexwîn û belalîzk teyisîn.

Brîndar li brînen xwe dinêrin, dibînin brîna wan goşt girtiye. Dê li zaroyên xwe mêze dikin, dibînin ko êdî rûyên wan ter û taze ne, ne zer in û ne bi hêstir in, hinarikên rûyên wan weke gul û gulnexwînan sor in, dê memikên xwe mêze dikin teji şîr bûne.

Rihspî û Pîrejîn xwe ciwan dihesin, dibînin ko ji dilên xwe re xort bûne. Ji nişûvên çiyân û zozanan, pez dadikevin jêr, berx û karik di çêreke boş û bilind de xwe hildavêjin û dileyizin. Xelkên komê dikenin û distirin, hemî bi govend û saz in. Hemî ji hev dipirsin: Ma ew nalîn û girîn ku ve çû?!!

Çi qewimiye ko çarmedora me ji nişka ve wisan ava û xweş; dewlemend û rengîn bû!! Ma em ketine buhiştê!!!

Rihspîyek û Pîrejinek bi kopalên xwe serê çiyayî nişka komê kirin, komê çavên xwe ji wî çiyayî zîvirandin, hûr mêze kirin. Di serê çiyayî de, xortekî bi bejn û bal, xortekî zexm û mêt, xwortekî çeleng û jêhatî, xortekî bi goşt û gewde, xortekî delal û spehî çavên xwe digemirîne û vekêşa tîne xwe. Ji komê dengê bilind û qîrek şabûniyê rabû. Komê ji rihspî û pîrejîne pirs kir: Ez niho dibînim û seh dikim, ronahîya min ne ji rojê ye; lê belê ji çavên wî xortî tê!! Ma çi qewimiye!!! Ji dilxweşî du hêstirên germ bi ser rûyê pîrejîne de tîn, ji nû ve wî xortî nişka komê dide û bi dengê dua û zarî dibêje:

Kurdistan ji xew rabû!!

Dawet e

Ji zozanan hat quling
Xeber anê ji xweying
Dibê werin dawet e

Dawet e, xweş dawet e
Ji kurdan re rûmet e
Dawet şer e, şahînet.

Bê xweyî man gund, kelat
Gazî dike ev welat
Dibê werin hewar e.

Bê kezî man keç û bûk
Di rêlan de ba û pûk
Bê belg mane dar devî.

Navno dikin kurdanî
Ne helîştin mêranî
Kurdino rabin dawet e
Herê lawo dawet e
Dawet e, xweş dawet e
Bûka te ji Kurdistan

Kezîyên wê delal in
Çi nermok û şepal in
Ber meqesê mede wan

Dengê avê çî zîz e
Newal jê re ezîz e
Welat! welat! welato!

Ji zozanan hat quling
Xeber anî ji xweying
Dibê werin hewar e

Celadet Ali Bedir-Xan

Dildizîya Gulekê

Li ber derîyê Dîyarbekrê parizekî mezin heye. Ev pariz bi sosin û rêhanan, bi lale û benefşan xemilandî ye.

Her êvar bayekî xweş û honik bi wan gulêlikan re dileyize. Bih-nûnî di hêlanoka bayî de xwe dihejînin.

Avên zela ji singên kuleteynan divizikin. Ji ezmanî, stêrik, bê-deng ji wan fedî kirin.

Di bin wê erdê de, di binaniya hîmên wî parizî de kortalek he-ye. Kortal, kortaleke tarî.

Di wê kortalê de Şêx Seîd bi hevalên xwe ve veşartî ye. Ji wê kortalê deng nayit. Kortal lal û di guhdarîyê de ye.

Di wî parizî de her şev gulek vedibît. Rengê wê ji lêvên bûkan sortir, pelên wê bel û geş in.

Gava destekî biyanî dirêjî wê dibe, pelên gulê tèn yek.

Ew gul, guleke bi nav û deng e. Kurdên ko di şerê welatî de ha-zir bûn, dildizîya wê gulê dizanin. Dizanin ko spehîtî û geşîniya gulê nîşanek ji imîda Kurdîstanê ye.

Dizanin jî ko di nav her pelê wê gulê de hezar axên brîndaran, hezar evdên şehîdan, bi hezaran hêstirên sêwî û hêstirên jinbîyan, bi hezaran şînen welatiyan di xew de ne.

Şevkê, zabitekî dijmin bi delala xwe ve hat û ket nav wî parizî. Bi gavinên hişk û kanc pê li çîman û bihnûnîyan kir.

Hêşinahîyên zirav şkestin, pelên kulîlikan ji hev ketin.

Di nav bayê êvarê de nalîneke zîz û zela hebû.

Zabit, çengê wî di bin çengê delala wî de, xwe da ber gulê û dest avêt gulê. Gulê dil kir xwe bigre, lê ewî ew çinî.

Wekî gul ket nav destên wî, sînga xwe vekir, xwe geş kir.

Her duwan ew bîhn kirin û mirin.

Yekbûn

Ev Lor û Bextiyarî, Baban;
Kurdmanç û Hevremanc û Zazan;
Kurdên ji welatê Rom û Sorî,
Kurdên ji Ecem û Îraq û Sûrî,
Kurdên ji welatê jor û jêrîn;
Serçav bilind û zexm û nêrîn
Kurdên ji Blûc û Kurdên Efgan,
Di hêvî de yek in û yek di raman
Yekbext in hemû, ne bextiyar in
Ser erd û dinê, birenc jar in.

Zerdeşt bû mela ji bo me kurda,
Qanûn bû çiraya Zendavesta
Ew felsefeya qedîm û pir nûr,
Zendî zmanê kevn û meşhûr,
Zerdeşt û çiraya zîvê Zerdeşt,
Ronî ew e, ser çiyar û ser deşt.
Her gal ji kitêba Zendavesta,
Pêtek bû li dil, gurî di desta,

Ristem ji me ye û şah Nadir,
Siltan Selahadîne dengîr,
Xanî û melayê Batê, Teyran;
Gî kurd in hemû ji xwîna kurdan
Nadî ji me ye, û şêx Ehmed;
Hîmê me ye Zend û dewleta Med
Agrî, Sine, Wan û Mûş û Zîlan,
Kanî ne, ji wan vejîne xortan

Sinî, Elewî û Eyzedî çi ???
Em bûne xulam û mane birçî!!!
Kurd in, ne cûda ji dar û ra ne,
Bin destê Xwedê û yek xwedan e,
Kurd in hemû em, ji yek nîjad in
Tev dad û kerem û pak nihad in.
Bextên me yek in, ne sê ne çar in
Em kurd in û tev bra û yar in.

Agrî, Sine, Wan û Mûş û Zîlan.
Kanî ne ji wan vejîne xortan
Sinî, Elewî û Eyzedî çi ???
Em bûne xulam û mane birçî!!!

Eyloyê Pîr

Mîr Tacîn pîr bû, lê di qesra wî de cariyên spehî û ciwan hebûn û hemîyan hej Mîr dikirin, ji ber ko ew xweyagir û xurt bû. Maçên wî şêrîn û germ bûn. Jin hej ramûsanên şêrîn û germ dikin. Ji xwe jin, ji zelumên hevîngerm û hiskûr hej dikin, ew zelum ciwan an pîr in yek e.

Xortî hevîn e, xoratiya rivîna dilî ye, ne çermê ter û lamên qirmizî ne.

Hemîyan, ji pîrî hez dikirin, lê pîr tinê hej yekê ji wan dikir, Perîxanê keçikeke şingarî.

Di mala wî de sêsed carî hebûn, porzer û çavheşîn, porreş û çavkesk, diranmirarî û lêvgul û hernî jî wek ronîya roja gulane zelal û wek kulîlkên meha Avdarê spehî bûn. Lê kesekî ji wan hinde keçika Şingarî hevîn seh ne dikir û hejkirina wê qasî a Şingarî têr pel û pereng nebû.

Ev sêsed jin bi xwarinên tamdar, bi bêhnên xweş, bi şêraniyên spehî wextên xwe diborandin. Bîhna xwe bi blûr, kemaçe, bi dehûl û erebane, bi stranên çak vedikirin. Mîr pîr caran ba xwe ban Şingarîyê dikir.

Li cem mîr her tişt hebû, dewlemendiya dinê, sipehîtiya jinan, rengê mirarî û gewheran û xweşdiliya azahîyê.

Di koşa qesra xwe de canê xwe ê westayî divêsihand û rojên jîna xwe ên paşîn bi kêyfe diborand.

Kurê wî Gurgîn xortekî camêr û mêrxas bû û navê bavê xwe her bilindtir dikir. Ji talanên wî gencîneyên qesrê û xezîneyên serayan teji bû bûn.

Mîr Tacîn ji Gurgîn re her bi çavên hejkirinê mêze dikir. Wî dizanî ko destê wî de navê wî tucar ji rewşa xwe winda nake, her bi nav û dengtir dibe û her di nav dost û dujminan de xweyrûmet di-

mîne.

Gurgîn ji her talanî qimaş û qedîfeyên giranbiha û şûrên qevd-zêr û kalanzîv, gerdeniyên mirarîkirî, mehfûr û xalîçeyên hevrûşim û keç û jinên rûperî dianî mal.

Rojek ji rojan Gurgîn di şerekî mezin de zora Tirko biri bû. Xelkê Kurdîstanê pê şa bû bûn.

Mîr, axa û serokên eşîran koçer û dêmanî hemî, ji bo serdana wî hatin û di burca bavê wî de heft roj û heft şevan jê re dawet û şahînet danîn. Şeva xelasekê bavê wî ji textê xwe hat xwar li kurê xwe nêrî û jê re got:

— Tu kurekî çak î Gurgîn, Xwedê her arîkarê te be, Xwedê çiqas mezin e; di jîna min de mêrxasîya te nîşa min kir û ez bi çavên xwe ên qerimî dibînim ko navê min û navê malbata min dê bi te her bijî.

Te daye ser bavê xwe ve.

Xwedêyo ez her evdê te me, te kurekî baş, kurekî bi hiş û bîr, kurekî destvekirî da min. Gurgîn, de ji min re bêje, bavê te dixwazî ji te re tiştêkî bigerîne dîyarî, ka dilê te çi dixwaze? Her çi tiştê ko daxwaza dilê te ye divê jê bigirî.

Dengê bavê wî hê neqedîya bû, çavên Gurgîn wek stêrên ezmanan çirisîn û wî bi dengêkî lerizî got:

— Bavê min, mîrê min ê mezin, ji min re keça çiyayên Şingarê Perîxanê bide, daxwaza dilê min ev e!!!

Mîr bêhnekê bédeng ma û xwe ker kir, hawara dilê xwe a bi şewat dibîhîst.

Pişt re bi dengêkî xurt û lez got:

— Wê bistîne, piştî belavbûna dahwetê bila ji te re be!

Gurgîn sor bû, çavên wî ji şahîyê çirisîn, ji cîyê xwe rabû û ji bavê xwe re got:

— Mîn zanî te ew da min, bavê min fermandarê min ê mezin, ez xulamê te me.

Ez xwîna xwe li ber te de didim, ew xwîn ya te ye, wê dilop, dilop ji canê min bikêşe! Mîr got:

— Ez tişteki naxwazim û serê wî ket ser singê wî.

Piştî saetekê dawet firikî û her du di teniştê hev de bêdeng diçûn bal aliyê malê ve. Şev gelek tarî û reş bû. Ewrî qeteke ji ezmanan û rûyê stêran veşartî bû. Bav û kur wisa dimeşîyan, naxir Tacîn dest bi gotinê kir û jê re got:

— Roj bi roj jîna min vedimire û dilê min î pîr her roj sistir di-be û agirê singê min her xwe kêm dike, tinê hejkirinê Şingarîya xweş bû bû ronî û germîya jîna min, Gurgîn ka ji min re bêje, tu gelek hej jê dikî? Ji carîyên malê bi sedan bistîne tinê bila ew bimîne nîk min.

Gurgîn bi dengê tahl bîhna xwe dikişand. Mîr ji nûve got:

— Di dinyayê de çend rojên min mane, tinê çend rojên kurt, rojên bi hejmar. Şahîya dilê min a paşîn Perîxan bû. Ew min nas dike, hej ji min dike û dikare sebra xwe bi min bîne.

— Ji bilî wê kî dikare ji min, ji vî mirovê pîr û ketî hez bike, tu kes..., kes ji wan...,

Gurgîn bê deng dima.

Çawan ez dikarim jîne de bimînim û ez bizanim ko tu wê himbêz û maç dikî?

Ko xebardan li ser jinan e, ne bav heye, ne jî kur; Gurgîn!

Êvara jîna min dê ji min re gelek dişwar bibe.

Ji min re xweştir bû, ger birînên min ên kevin vebûyan, xwîna min jê birejiha û min ev şev nedîta.

Kurê wî dîsa bêdeng dima.

Li ber deriyê malê rawestan. Her duwan serê xwe xistin ber xwe de.

Dormedora wan reş bû, bayekî xurt pencere yê qesrê di hejandin di serbanan de, di nav şax û çiqlên daran de, straneke kûvî distra.

Gurgîn bi dengekî nerm ji bavê xwe re got:

— Bavê min, ez ji mêj ve jê hezdikim.

Bavê wî lê vegerand û got:

— Belê ez vê dizanim û dizanim jî ko ew hej te nake.

Gurgîn got:

— Kengê ew tê bîra min, dibînim ko dilê min her pê ve girêda-yî ye. Methelokên me xweş in, dibêjin jin ji şerfê dişwartir e, ko spehî ne dilê bîyanîyan dikeve wan, ko kirêt in dilê mêrên xwe ezêb dibîne. Mîr got:

— Hîkmet û gotinên kûr ne dermanên êşa dilan e, kurê wî lê vegerand:

— Ma bavê min, daxwaza me pêşberê hev de girî û gazind e, ma em pê dilnermkirina hev digerin..

Mîr serê xwe ê porspî rakir û bi çavên kovan û keser li kurê xwe nêrî, kurê wî got:

— Dixwazî em wê bikujin?

— Tu ji min û ji wê zeydetir hej nefsa xwe dikî.

— Tu jî. Dîsan her du bêdeng man, pişt re Mîr got: Belê ez jî!

Mîr ji kul û qehrên vê demê wek zarokekî lê hati bû. Kurê wî ji nû ve pirskir: Çawan dibêjî... dixwazî em wê bikujin? Bavê wî bi dengekî girîn got: Ez nikarim wê bidim te... ji min nayê!! Kurê wî got: Lê ez jî êdî nikarim bê wê bisekinim, an min bikuje an wê bi-de min, kurik dîsa jê pirskir: Dixwazî em wê bavêjin avê?! Dengê bavê wî wek di xewnê de hatê: Bele emê wê bavêjin avê.

Her du ketin aliyê malê, Perîxan ser xalîçeyeke spehî û rengîn raza bû, pêş wê de sekinîn û lê nêrîn. Hêstirên germ ji çavên Mîr diketin ser riha wî a spî û di ser wê de wek mirarîyan dibiriqîn. Kurê wî bi zor û zahmet xwe digirt, bi dengekî zirav bakirê.

Gava Perîxan ji xewê şîyar bû û Mîr dît, lêvên xwe ên sor da wî û jê re got:

— Eyloyê pîr min maç ke! Mîr dengê xwe nerm kir û bi melûlî

got: Ji cihê xwe rabe...divê bi me re bêyî... Kengê Perîxanê ew dît in îş çî ye zûka seh kir, ji ber ko zêrek bû, hema got: Ez têm. Qerara we ev e, ne ji bo te ne jî ji bo wî, mêrxas wisan dikin. Her sê bêdeng bal avê ve diçûn. Ser şîvereke asê û xwehrûviç bayî bi dengê kûvî lib li ber xwe dibir.

Perîxan nazik bû, zûka westîya, lê çawan ew xirayî bû ne dixwest hevalên wê pê bihesine. Gava Gurgîn dît ko Perîxan şûnde dimîne jê re got: Tu ditirsî?

Perîxanê tişteke ne got, bi çavên xwe ên delal mêze wî kir û pêyên xwe î qusayî û bixwîn nîşa wî dan. Gurgîn destên xwe dirêj kirê û got: Ezê te hilgirim! Perîxanê xwe avêt bedena Mîr, zendên xwe li stoyê Eyloyê xwe werandin, Mîr ew hilanî û li ser zendên xwe wek guhekî sivik hilgirt. Perîxanê bi destên xwe çiqên daran dida alîkî û rûyê xwe jê vedida. Gurgîn ji paş ve dihat ji nişka ve bavê xwe re got: Bihêle ezê bikevim pêşiyê, revîna agirê sor dikeve dilê min, ez ditirsim xencerekê li stoyê te bidim.

Mîr got: Here pêşiyê; bila Xwedê li qusûra te menêre, ji vê gotinê, min tu efu kirî, hevîn çî ye ez dizanim. Êdî guşguşa dengê avê dihat. Gava gihan serê zinarekî mezin, di bin de, di reşiya şevê de, ava Şetî wek kortaleke kûr û tarî ji wan re xuya bû.

Bi dengêkî tehl pêlên avê; kefdidan û diherikîn. Ev der sar, hov, têtirs û tomet bû.

Mîr Perîxan maç kir û got: Xwedê bi te re be. Gurgîn jî xwe di pêşberê wê de nizm kir û got: Xwedê bi te re be. Perîxanê berê xwe da kortala ko tê de şekên avê strana mirinê distiran. Gava ew ket ber rexê kortalê, laşê wê lerizî û singê xwe bi destê xwe givaşt û got: Min bavêjin!!

Di wextê ko Gurgîn destên xwe dirêj dikir wê û bihna xwe bi kovan dihilkêşa; Mîr Perîxan ber singê xwe ve hilanî, givaşt, maç kir û ji serê zinarî avêt avê de. Tu deng û axîn jê sehnekirin.

Ezman reş, ewr hê tarîtir dibû, dengê bayî êdî dengê mirinê bû.

Gurgîn ji bavê xwe re got: Bavo de em herin. Mîr hêdî, hêdî digot: Bisekine û bala xwe dida, heçko guhdarîya dengêkî dikir, lê tu deng ne dihat. Wextek borî, kurê wî dîsa got: Bavo, de em herin, Mîr lê vegerand:

— Bihneke din bisekine. Wextekî dî borî, û Mîr got: De were em herin. Çend gavan bi hev re çûn, ji nişka ve Mîr sekinî û got: Ma ez diçim ku?!.. Ma ez ji bo çi diçim?! Jîna min hemû bi wê re bû, ma ko ew çû jiyîn û rihetî ji bo min çi ne, ji çi re ne? Bi kêrî çi tên. Ez pîr im, kes êdî hej min nake û jîna bê hevîn ma ne dînîtî ye? Kurê wî got:

— Bavê min tu bi nav û deng î; di destê te de girtin û berdan û dewlemendî heye.. Mîr got: Gurgîn ji lêva wê, ji lêva Perîxanê, ramûsanekê bide min û dewlemendîya min ji xwe re bive. Ew tiştên ko te jimartin, tiştên mirî û bêcan in, tenê hevîn û jîn rengdar û bihndar in, kanîya jîyanê jin e. Yê ko bêhevîn e, bê jiyîn e, perîşan e û rojên wî bi xem û keser, bi kovan û hêstir in. Bila Xwedê her arîkarîya te bike Gurgîn, şev û rojên te bi tenahî û xweşî biborin. Mîr ev xeber gotin û dest çûyina alîyê avê ve kir. Gurgîn qîrek da û got:

— Bavo!! û sekinî, nikarî bû tişteke din bi ser ve zeyde bike, ji zelumê ko jîna wî jê re tahl bûye û mirin pê dikene û wî gazî ba xwe dike, jê re çi tê gotin. Bavê wî lê vegerand: Dev ji min berde. Kurê wî got: û Xwedê.

Mîr got: Ew her tiştî dizane û bilez giha serê zinarî û xwe avêt avê. Dengê bayî li nav dar û çiyar xwurt û tîj dihat. Gurgîn berê xwe da ezmanan û gazî kir: Xwedêyo!! Ji min re jî dilekî xurt bide.

Çavên Mîr Tacîn, di şeva mirinê a tarî de, welê neqihan.

AL

Me divê her tu bilind bî
Ala rengîn kesk û zer
Him xweşî him ceng û rûmet
Tê n zanîn ji sor û gewr

Dûr nîzik ezê te hildim
Tu î xemla banê min
Ger bivê derman mirin bî
Bo te gorî canê min

Sê salan bi te kefxweş bûn
Agrî, Zîlan, Tendûrek
Li pêş suhna te bûne ax
Leşkerên tirk lek bi lek

Dêrsim û Sasûn û Pijder
Bo te xwînê dirêjin
Herçi xort in herçi kurd in
Bo te lawjan dibêjin

Leşker im bo te ala min
Min divê gurmîn û şer
Duwanzde milyon bûne pandî
Bo te kurdên pir huner.

Osman Sebrî

Liber Tevna Mehfûrê

Rindê û Zîzê xwehên hev û ji bavê xwe sêwî bûn.

Bavê wan Bengî axa, digel brayê wan ê mezin Zinar û bi çend pismamên xwe ve di wextê Şex Seîdê rehmetî, di şerê biserxwebûna Kurdistanê de ji bona welat û miletê xwe, di meydana rûmetê de, keti bû.

Rindê sêzdeh û Zîzê panzdeh salî bû. Brayê wan ê kiçik Gefo hêj nû keti bû nehan.

Şerê biserxwebûnê ji heşt mehan bêtir ajoti bû. Eskerê kurdan bi ser Diyarbêkrê de girti bûn, keti bûn nav Xarpêtê û bajarên Kurdistanê ên din.

Ji ber ko tifaqa wan ne yek bû, mirovên wan ên xwenda ko bikarin karên serxwerabûnê bigerînin kêr bûn, û ji hêleke din jî di çend deran de bêbextî li eskerê kurdan hati bû kirin; serxwebûn ne çû serî û tirkan ji nû ve Kurdistana bakur vegirtin. Serek, Şex û mezinên kurdan bi dar ve kirin, jin û zarokên wan, bi hezaran kuştin, malên wan zemt kirin.

Di vê navê de mal û gundê Bengî axa jî talan kirin û zarowên wî birçî û tazî hiştin.

Xelkê mala Bengî axa êdî nikaribûn di cihê xwe, di gundê pêşiyê xwe de bi mînin.

Dêya wan, jinikeke jêhatî, zarowên xwe da bû hev û guhasti bû bajarekî kiçik, li cihêkî welê ko tukesî ew nas ne dikirin.

Dê ji sibê heta êvarê di mala xelkê de dixebitî, bi şev gore diristin û dîsan kara wê bi kotekî têra debara wan dikir. Lê diviya bû ko çend pere jî bidin alîkî û ji bona xwendina Gefo bicivînin.

Ma Bengî axa ne wesandî bû ko bila Gefo bixwine, mezin bibe, evdîna bav û welatiyên xwe veke û di rêya felata welatê xwe de bixebite.

Ji xwendinê re dirhav diviya bû.

Dê xwe dişidand, hêj zêde dixebitî, lê tiştêk bi ser de nedixist.

Ji bona anînciha wesiyeta mêrê xwe qerera xwe da û her du keçên xwe êxistin xebatê.

Di wî bajarê de mehfûr çêdikirin. Keçik di wextê xweşiyê de bi çekirina mehfûran mijûl dibûn, pê dileyistin. Ji lewra gelek ne ajot ji her duwan re xebat hate dîtin. Hero sibehî xelkê mala Bengî axa kar dibûn û her yek bi alikî ve diçû. Dê mala xelkê, keçik tevnê û lawik dibistanê.

Gelek ne borî zivistana welatê jorin bi ser de hat.

Cilên wan tenik û kevn bûn, li wan sar bû. Zizê çend caran nexweş ket.

Lê diviya bû liber her tiştî rawestin û bixebitin, da ko wesiyeta Bengî axa li erdê nehêlin û bînin cih.

Keti bûn çileyê zivistanê. Dihât bihîstin, filan duhî bi şev bi rê ve qufiliye.

Kûçe û kolanên bajêr bi berfê dagirtî bûn. Çend ban ji giraniya berfê hilweşiya bûn.

Tevna ko Rindê û Zizê li ser dixebitîn di holekê de vegirti bû. Banê holê qulêr û pîpokên kulekên wê şikesti bûn.

Rojkê her du xweh li ber tar û powên tevnê rûniştî, hepo lêdixistin. Her du jî, ji sermayê direcîfin, dranên wan dirikrikîn, gumikên Zizê qerisî bûn, hepo ji destê wê ket û du hestirên germ di ser hinarikên wê re çûn. Nema dikari bû li ber êşa sermayê bisekine. Bi dengê xwe ê zîz gote Rindê:

— Rindê, xwehê! ma êdî ne bes e? Tu nabînî ko em her du jî qufilîne. De rabe em herin mal, bikevin nav cihan û canên xwe bigermînin.

Rindê zû da pê hesiya bû, lê xwe berder ne dikir. Dîsan ji nefsa xwe re bû xweyî, ne da ber sistiyê, tenê xweha xwe da himbêza

xwe, guvaşt û maç kir.

Rindê ji Zizê bi du salan mezintir bû. Lê di wê çaxê de ev du sal hing pênc salan hêja bûn. Rindê ji dêya xwe bêtir pê mijûl dibû û ew bi xwedî dikir.

Zizê hêdî, hêdî digirî lê nedinalî. Rindê destên xweha xwe di nav yên xwe de diguvaştin û dixebitî ko wan germ bike. Piştî gavekê xweha xwe rûnand rex xwe û jê re got:

— Ma Zizê tu nizanî ko xebata me ji bona Gefo ye. Ji bona xwendina Gefo ye.

— Belê Rindê çawan nizanî, welê ne bûwa kengê dêya me em rêdikirin xebatê.

— Ne xwe çire digirî?

— Tu nabinî êdî nagirîm, lê tişteke heye, ma dinya tev ne zivistan e, bihar û havîna wê ji heye. Bila Gefo li havînê bixwine û li zivistanê em tevda li mal rûnin ma nabe?

— Dibe Zizê, lê bavê me wesandiye ku bila Gefo zana bibe, bizane rêzika dinyayê bigerîne. Ji bona wê jî xwendina havînê têr nake, divêt li zivistanê jî bixwîne, da ko zana bibe.

— Ma çire Rindê, ewende bixwîne. Bila bi qasi kekê me Zinar bixwîne ne bes e? Zana bûn jî, ji bona çî?

— Ji bona welêt Zizê. Heke kekê me Zinar qeç xwendî bûwa roja ko eskerê kurdan bi ser Diyarbekirê de girti bûn ne dihişt ko esker bibin çend bir û herin bajarên din û di dora Diyarbekirê de kêmbibin. Lê bi êrîşekê Diyarbekir distand û mesele saft dikir. Dibêjin ko vê xebatê dijminan bi xwe gotiye, te niho seh kir.

— Belê, Gefo bixwîne û welêt

— Û welêt xelas bike, welat bi xebata mirovên xwenda xelas dibê.

— Ko xelas bû, dê bibe çî?

— Dê bibe bi serê xwe.

— Ko bû bi serê xwe?

Serhosteyê ko yekî tirk bû li wan dabori, galî û gote wan: «yine-mi lakirdi kurd piçleri...»

Keçikan bi tirkî nizanî bûn. Lê ji awayê gotina wî seh dikirin ko xeberan dike wan. Keçikên din ko di holê de dixebitîn bajarî bûn û hemiyana kêma û zêde bi tirkî dizanî bûn û pê xwe diparastin.

Tenê Rindê û Zizê, ko bi tirkî nizanî bûn diketin ber çavên serhoste. Serhoste digot: «Dîsan galgal ne! pîncên kurd..»

Ev ne cara pêşin bû. Lê Rindê û Zizê nikari bûn hîn bibin. Her car wek cara pêşin li ber diketin. Lê deng ne dikirin. Dêya wan ji wan re goti bû, xwe ragirin, deng mekin, heta ko em bigehin miradê xwe, Gefo bidin xwendin.

Ko serhoste dût ket, Rindê gotina xwe pêş ve ajot:

— Ko Kurdistan bi serê xwe bû, hingê her tiştên welatê me dibin. Ev serhoste jî ji Kurdan têtê bijartin û pirsra kurd ne wek îro pirsra dijûnê lê pirsra pesnê dibe. Ne tenê serhoste, lê ji hakimana heta paleyan hemî, ji me, ji miletê me dibin. Wê gavê ev zimanê ko em pê daxêvin û li me şêrîna e di her derê de têtê gotin û bihîstin. Îro em di zîvarîyê de ne, malên me ji destê me hatine standin. Çi-re? — Ji ber ko em kurd in û dewleta kurdan nîne.

Bavên me, brayên me, pismamên me bi dar ve kirin. Hemî ji bêxweyîtiyê. Lê gava ko em bûne biserxwe, hingê kurdanî ji me re heqê jiyînê dide. Ji bona stendina wî heqî ji me re brayên xwende divên.

Welatê me xweyiyê zarowên xwenda bûwa heta niho, bi serê xwe dibû û bav û brayên me ne dihatin kuştin, em jî ne diketin vî halî, serhoste jî xeber nedida me. Niho ket serê te ko ez û tu em dixebitin, da ko yekî ji wan mirovan bixweyî bikin. Ew jî brayê me ê kiçik Gefo ye.

Zîzê dengê xwe birî bû. Ne digirî, ne jî tişte-
k digot. Dest aveti bû hepowê xwe û dixebitî. Hepowê xwe wer dişuxiland ko tiliyên wê ji gumikên xwe qey agir vedimistin.

Tenê di vege-
rê de qewitî li Rindê kiri bû ko ji dêya xwe re tişte-
kî nebêjit.

Sibetir dinya hêj sartir bû, Rindê û Zîzê çû bûn xebata xwe. He-
ta hingûrê jî xebitî bûn.

Gava vege-
riyan hatin mal û rojaniya xwe dan dêya xwe, dê dît ko Zîzê wê rojê ji xweha xwe qemeriye-
k û nîv bêtir anî bû. Berê jê kêm-
tir dianî. Dê ecebmayî ma. Ji Zîzê pirsî. Zîzê got:

— Dadê heta niha min rind nizanî bû em çire dixebitin. Rindê qenc da min seh kirin û ket serê min û îro min jî Zîzê (150) girê bêtir girêdan.

— Zîzê ji te re çî got?

— Jê bipirse dadê, ez wek wê nizanim rind bibêjim.

Rindê û Gefo jî, xwe gihandi bûn wan. Rindê dest bi gotinê kir lê nikari bû biqedîne, çavên wê hêstir dikirin, dê jî digirî.

Di guhekî mezê de pişt-xencera Bengî axa hilawistî bû. Jû pêve di destên wan de tu tişte-
wî ne ma bû.

Ji xwe re kiri bûn adet, di demên tengî û zîzîyê de ew ziyaret di-
kirin.

Her çaran berên xwe dan xencerê û ketin himbêzên hev.

Celadet Alî Bedir-Xan

Bingehîna Zmanê Kurdî

-1-

Bingehîna zmanekî, ji me re rêzikên wî zmanî dide zanîn.

Bingehîna zmanê kurdî, ji me re rêzikên zmanê me dide zanîn û me hîne rastaxaftin, rastxwendin û rastnivîsandina zmanê kurdî dike.

Tinê em mirov, dikarin raman û daxwazên xwe bi zmanê bidin zanîn.

Em raman û daxwazên xwe, an bi gotin an bi nivîsandinê didin zanîn.

Zmanê gotinê bi denga çêdibe, zmanê nivîsandinê bi tîpan çêdibe. Her tîp, ji me re dengê nîşan dide. Deng an tîp digehin hev û ji vê gihandinhevê bêje derdikeve.

Bêje: Bêje gotinek xweymana ye, wek: çav, enî, rez, dest, pez, rovî, qelem, mirov.

Hevok: Hevok, çend bêje ne ko ji me re, raman an daxwazeke timam dide zanîn, wek:

Îro dinya germ e. Şêr dehbe ye. Ez kurd im. Kurdistan welatê me ye.

Elfabêya kurdî: Elfabêya kurdî ji sih û du tîpan hevedudanî ye.

a b c ç d e ê f g h i î j k l m n o p q r s ş t u û v w x x̄ y z

Tîp du texlît in: Hûr û gir. Tîpên jorîn ên hûr in; tîpên jêrîn ên gir in:

A B C Ç D E Ê F G H I Î J K L M N O P Q R S Ş T U Û V W X X̄ Y Z

Dengdêr û dengdar: Tîp di dengdariyê de du texlît in, dengdêr û dengdar. Dengdêr ev tîp e ko dixwedeng e û dengê wê, bi serê xwe derdikeve û dengê dengdaran derdixîne, û didêre. Dengdar

ew tîp e ko dixwedeng e, lêbelê dengê wê bi serê xwe û bê arîkariya dengdêrê dernakeve.

Di zmanê kurdî de heşt dengdêr hene: *a e ê i î u û o*

Dengdêr jî du texlît in, kin û drêj.

Dengdêrên kin: (*e i u*) ne.

Dengdêrên drej: (*a î ê û o*) ne.

Kit: Me goti bû, bêje gotineke xwey mana ye, herwekî; *hesp, mal, derî, kar, keçik, mêr, xwarin, avêtin, mirov.*

Bejê ji kitan hevedudanî ye. Kit parîyek ji bêjeyekê ye ko bi derbekê de ji dev derdikeve. Herwekî di bêjeya mirov de du kit hene: *Mi-rov*. Ji bo bilêvkirina vê bêjeyê divê em devê xwe (ezman û lêvên xwe) du car bilivînin; ji bo derêxistina dengên (*mi*) û carekî din ji bo derêxistina dengên (*rov*). Me sehkirîye ko di bejêya mirov de du kit hene (*mi-rov*); gelo çend deng û çend tîp hene? Ezê bihejmêrim: (m-1, i-2, r-3, o-4, v-5.) Ji hejmartina min tê zanîn ko di bêjeya mirov de pênc deng û pênc tîp hene.

Navok: Navok navê mirovekî, cihekî an tişteki ye. *Wek Temo, Dêrik, mast.*

Navokên Cihê û Gî

Navok du texlît in: Navokên cihê û navokên gî. Navên mirov û cihan, *wek Temo, Hevind, Sînem, Ferat, Agirî, Diyar-Bekr, Parîs* navokên cihê ne.

Navên tiştan, *wek qelem, hesp, ga, mast, xanî, dû, cil, dest* navokên gî ne.

Tîpên destpêkî ên navokên cihê û hevokan bi tîpên gir tîn nivîsandin.

Zayend: Zayend ji me re mêrîtî û meytîya navokan dide zanin. Gava em çêlek dibêjin, dizanin ko zayenda wî navokî, mê ye; heke em ga dibêjin dizanin ko zayenda wî nêr e.

Navokên bêzayend: Hin navok hene ko bê zayend in, ji wan re navokên bêzayend tê gotin. Herwekî heval. Em dikarin, ko heval

mêr e, hevalê min; ko mê yanî jin ê hevala min bibêjin. Ango heval mê jî û nêr jî dibe, yanî bêzayend e. Lê ez tucar nikarim gunda min bibêjim; ji ber ko gund bêjeyeke bi zayend e, zayenda wê jî nêr e yanî divê ez gundê min bibêjim.

Hejmar: Yekîni û pirîni:

Heke navok ji me re tişteki, miroveki an ciheki dide zanîn ev navok di yekîniyê de ye. Wek: *mirov, qelem, ga, bizin, zozan, zevî.*

Heke navok ji me re du tişt, du mirov, du cih an bêtir dide zanîn, ev navok di pirîniyê de ye.

Wek: *Brayên min, qelemên Temo, zozanên Kurdistanê.*

Brayên, qelemên, zozanên, di pirîniyê de ne, ji ber ko gava ez brayên min dibêjim, ji gotina min, bê şik tê seh kirin ko ji yekî zeydetir brayên min hene.

Rengda: Rengda ew bêje ye ko ji me re çilobûn û çawabûna navokan dide zanîn. Kengê ez hesp dibêjim, her kes seh dike mirada min çi ye, lê hê nizanin û heye ko ji xwe bipirsin, gelo ew hesp ciwan e an pîr e, bilind e an nizm e, boz e, kumeyt e, şê ye qule ye an qemer e?

Ev bêjeyên hanê hemî; *ciwan, pîr, bilind, nizm, boz, kumeyt, şê, qule, qemer,* rengda ne, ji lewre dikarin, çilobûn û çawabûna hespî bidin zanîn.

Gava ez dibêjim, ev hesp ciwan, bilind û kumeyt e; guhdarê min zûka reng û awayê hespî, çilobûn û çawabûna wî seh dike û dizane ko ew hesp ne pîr e, ciwan e, ne nizm e, bilind e, ne şê an boz e, lêbelê kumeyt e.

Dêwan

Dêwan gundeke ji gundên mirdêsan; di pişta wî de bi navê «Çiyayê dêwanê» çiyak heye; çiqes ko ne pirî mezin e jî bi şikeftên kûr, qefayên bilind, qeftişên teng, rêl û deviyên pir û gur û nemaze bi zuxrê di pişt de, ji dor aliyên xwe re bi nav û nas e. Di çirokên xelkê binecî ên kevn de dibêjin: Dêwanî berê bajarê «Qereman ê Qêtûl» bû. Ew çiyayê Dêwanê jî cih û pêgera Dêwan bû. Her gav di navbera Qereman û Dêwan de şer bû, heya ko Qurmên hemû qir kirin.

Li ser şerên wan çîrokin hene ko bi mehan bêjî paşî nayê. Çiqas ko ev çîrok gelekî kevnar e û di gotinên wê de pir, hindik zêdeyî hene jî îro di nav goristanê Dêwanê de bi derketina hestiyên çîpên mirovan ên yek metir, ji me re didin zanîn ko di berêde li welatê me hin mirovên girstir hebûne ko ji wan re Dêw hatine gotin. Lê di nav kurdan de hebûna boke û mêrxasên wek Ristem, Guhderz û Qurmên ew Dêwana nejiyandine û welatê xwe jê filitandine. Pêşiyên me ên ji xwe girstir û zeximtir di welatên xwe de ne dihiştin û diqewitandin. Lê em hinde ketine ko bi ên wek xwe re jî nikarin ne pev biçin.

Mafir ko em jî weke wan kurên gelên kurd in, divê bikaribin welatê xwe ji neqencan paqij bikin, an ne em nikarin bêjin ko em kurd in.

Osman Sebrî

Di Dora Lihevxiştina Zmanan De

Gava Xwedê dinê afirand û ew ava kir, jê re intîzam da. Ji lewre ko bê intîzam tu tişt nagehe, nameşe, tucar nikare heta paşîyê bi-mîne.

Her tiştên dinê di destên qanonên Xwedê de ne. Tu tişt nikare xwe ji fermanên qanonan dûr bêxe. Jê bifilite. Hertişt bindestê wê ye.

Intîzam ji nîzamê derdikeve û nîzam ji qanonê.

Qanon ew tişt e ko, bisemt, birê, bicîh û rast e. Xwe her car naghêre, lisersekîni ye, her wekî rabûye, welê jî pêş ve diçe, her tişt û awayên wê abadînin.

Qanon du texlî in. A pêşîn, ew e ko ji mêj ve, ji berî ve, ji ber Xwedê ve hatîye danîn, yanî danîyê wê Xwedê ye. A din ew e ko ji ser û mejîyê mirovan, ji hiş û jiyîna wan, ji dîrok û rêzikên wan têne pê. Ev qanonên ha qanonên civakî ne.

Di vê dinyayê de, zayîn û mirin, ciwanî û pîrî, rabûn û ketin hertişt bi hikma qanonan çêdibin.

Bihar û havîn, payîz û zivistan roj û şev, boş bûna bayî, barîna baranê, hatina berfê, hemî bi qanonên Xwedê dibin.

Tu kes li ser qanonên xwedê ne xwey hikm e. Qanonên civakî li ser civat û miletan xwedan hikm in. Ev qanonên ha tîn gohartin, dikevin şiklekî din. Ji ber ko Xwedê bi gohartina wan ferman kiriye. Bi vê gohartinê civat û miletan pêş ve diçin, dikemilin.

Dîroka dinê raberê me dike ko gelek milet keti bûn dîliyê, bi sedan salan ve tê de mabûn.

Pêşdetir bi xebat, bi camêrî, bi zanîne ew miletên ha, xwe ji dîliyê vekirin, ji bin nîrê bindestîyê rabûn, xwe aza kirin û bûn bi serê xwe.

Ma kî heye ko nizane; Xwedê hesin çire afirandiye? Xwedê ew afirandiye ji bona ko dil ne dikir tu milet, ne yek jî xulamîya mile-

tekî din bike.

Xwedê hesin afirand ji bona ko miletên dîl, pê qelem, tîfing û şûr çêkin û xwe ji bindestîyê ji nîrê dîlîyê bifilitînin.

Heye ko mirov ji xwe bipirse, ma çiman Xwedê miletan neyarên hev dike. Cuhaba vê pirsîyarîyê hêsanî ye. Lewma ko ji qanonên Xwedê yek î şer, qrên û pevçûn e. Xwedê dixwaze, ê xwurt, ê baqil, ê zana, ê bikêrhatî di dinêde bimîne û hevсарê wê bêxe destê xwe.

Her dema jiyîna me, her qeliqandina me, her gava xebata me şerek e.

Ne tinê em, çarwa û giya jî di şer lihevexistinê de ne. Jiyîn û mayîna me tinê bi xebat û bi lihevexistinê ye. Yê ko, xwe ji xebat şerî dide paş dikeve çalê, dikeve gorîna mirinê.

Zman jî wek hertişt li hevdixin, li hev hatina wan nîne, di şerî de ne, ji ber ko her zman dil dike mezintir bive hawirdorên xwe veke, bikeve lêvên nû, serên nû. Jû pêve zman dixwazin, zmanên din bikujin û bikevin şûna wan.

Dîroka dinê ji me re dide zanîn ko heta niho gelek zmanên dinê hatine kuştin. Ji wan zimanan rê «zmanên-mirî» dibêjin.

Pevçûn û lihevexistina zmanan ker û bédeng e. Belê ev şer, bédeng e. Bê top û tîfing, bê balafir û mitrilyoz e, lê belê hikmê wî ji ber şerî bêtir, mezintir û xirabtir e.

Di şerê zmanan de, rihê zmanan tên standin, xurtîya dil û canên wan tên şkênandin û pêta heyîna wan tê vekuştin.

Zmanên ko li hev dixin, dest bi kuştina pirsên hev dikin. Dil di-kin herçend heye ew çend bikevin hindurê zmanên din, tê de cîh bibin, hêdî, hêdî bikevin kûrîyê wî zmanî û di pêşîyê de çarnîkarên wî bigirin, ewî ji hîm û rîknên wî hilveşînin û ser xirbeyê wî binyaneke nû ava bikin û tê de, di nav wê avahîya nûjen de bibirûskin.

Herçend zmanê me ne keti bû jî bin vê tehlukeyê, heke em miqate nebin dê bikeve.

Berî ewilî gelek pirsên biyanî hene ko ketine nav zmanê me.

Gelek kurd zmanê xwe ji bîr kirine, pê nikarin bixwînin û binivîstînin. Ev hal dawiya li hevexistina zmanan e.

Ma zmanê me ne spehî ye? Ma kurd xwendin û nivîsandinê nizanin? Ma ji bo her tiştî nav û pirseke kurdî nîne?

Çawa nîne!!..

Belê heye. Lê belê... zmanê me di lihevexistina zmanan de hinek kêr kiriyê.

Gelek kurd hene, ji zarên xwe re pirsinen biyanî têkil dikin. Heçî holê dikin xwe davêjin bin hikma zmanên biyanîyan.

Kurd halê şerî rind dizanin. Dijmin bi darbekê perîşan nabe. Di lihevexistina zimanan de jî holê ye.

Her pirs kozikek e û her pirsê ko em pê emel nakin, ji zmanê me dikeve û winda dibe, li şûna wê pirseke biyanî tê û dikeve dewesê welê kozikek ji destê me diçe. Bi pêşveçûna vî halî kozik yek bi yek ji destê me dertên û paşê bi tevayî em şargeha xwe winda dikin. Yanî zmanê me wek mirovekî brîndar; nexweş dikeve, sist dibê û dimire.

Vêca ji bona vejandina zmanê me divêt ko Kurd hemî, gava diaxivin an dinivîstînin, bala xwe bidin û pirsên ne kurdî tevî zmanê xwe nekin.

Bi vî hawayî, zmanê me pirsên xwe ên jibîrkirî an windabûyî ji nû ve peyda dike. Ji milê din jî pirsên nû dizê û halo zmanê me vedigere ser xurtiya xwe a pêşîn.

Miletêkî dîl ko zmanê xwe winda ne kiriyê wek girtiyek e ko mifta zindana xwe bi xwe re hilaniye.

Zmanê me gelek kevn e, zmanekî dewlemend, spehî û fireh e, lê em zmanê xwe rind nizanin. Me ew hêj nas ne kiriyê. Berî her tiştî divêt em hîne zmanê xwe bibin da ko bikarin wî nas bikin û bidin naskirin.

«Ev meywe eger ne abdar e.

Kurdmançî ye, ev qeder li kar e..»

Du Dengbêj

Di wextê kevn de qesreke bilind û xemilandî hebû. Rewşa wê diket ser kulîlk û mêrgên deştan, hetanî avên çem û robaran.

Çarnikarên qesrê bi bexçeyên têr reng û têr bihn, bi gul û kulîlkan girtî bûn.

Ew bexçe wek taceke zîvîn û zêrîn bû û qesr di nêv de wek rûyekî şêrîn û tûriytav dibiriqî.

Ji şehderewan û quleteynan avên zelal û bikef xwe hildavêtin û bilind dibûn bal ezmanan ve, wek keskesoran reng didan û dilop, dilop mîna mirariyan diketin ser lêva gula sor, ser pora sosina zer û ser çavê xenceliskî ê reş de.

Di wê qesrê de mirovekî zalim rûdinişt.

Ewî zalimî ew qesr ne bi xurtiya xwe girti bû.

Lê Kurdistanê ew wek mêvanekî ezimandî bû nik xwe. Kurdistanê got:

— Ev misliman e, brayê me ye, navbeyna me de çi ferq heye, bila qesra me a mezintir û spehîtir jê re bit û emê bindestiya wî bikin.

Ew zalim, di wê qesrê de, li ser textekî bilind û zêrîn û bi ebanos û hestiyê fil xemilandî rûnişti bû, girtin û berdan di destê wî de bû. Ew xira û ser xwe çû bû.

Her fikra wî bêbextî, her awira wî ern, her gotina wî xirabî û her nivîsandina wî bixwîn bû.

Rojekî du dengbêjên siwar diçûn bal qesra wî ve, yekî ji wan bi ceyindik û temeriyên zer ciwan, ê din bi porên spî pîr bû. Ê pîr ji ciwanî re digot:

— Kurê min, stranên me ên spehî û xweş bîne bîra xwe, zexmî û xurtiya xwe, stranên me ên bi ken û girîn û bi şahî û şîn dane serhev, dengê xwe ê zirav û melûl hêdî-hêdî berde, em diçin qesra

ko tê de zalimê me, xedarê miletê me rûniştiye, divê em îro dilê wî ê hişk û polayî binermijînin.

Zalim bi hevalbendên xwe ve di dîwanxaneyê de civiya bûn.

Zalim ser textî rûniştî bû wek ewrekî reş, teniştî wî de jina wî Sînemxan jineke kurd, mîna gulê geş.

Dengbêjan dane ji derî ve, dîtin dîwanxaneke bi xeml û rewş, ji zaliman teji, lê bêdeng hatin pêşberê text sekinîn.

Çavên biern û kinên kome ketin li ser ruyê dengbêjan, tine du çavên delal wek du stêran li wan kenî.

Ê pîr dest û tiliyên xwe ên spî û zirav ser têlên sazê ve anî, ê ciwan bi dengê melûl û şewitî destpê kir.

Straneke spehî û bêhevî bû, sraneke delal û şîrîn.

Ji bihar û havînê, ji dilketî û dezgiranê, ji şahî û şînê distiran, ji her tiştê ko dilî nerm, hişî bilind dike, ji her tiştê ko can pê dikeve, divêsihe an brîndar û dişewite û sing pê dikelişe.

Dengbêjê pîr bi dengê qebe û giran li dengê dengbêjê ciwan ê zirav û melûl vedigerand.

Wek strana paşîn dest bi strana welatê Kurdistanê kirin û dax û brînen wî yek bi yek hildan.

Stran qediya, Sînemxanê ji singa xwe gulek vekir û avêt bal dengbêjan ve. Enîya zalim qermiçî, rûyê wî têkre çû, ji çavên wî agir dibarî, da ber qîra û ji dengbêjan re got:

— Ji jinên min di destê min de tinê ev ma, di vî welati de we her tişt bi jehr kir, niho hon dest jin û canê min jî dikin, hiş û dilê milet ket destê we, xelk ji bo navê kurdîtiyê dest ji jiyîna xwe berdidin, xwe bi mirinê ve girêdidin!...

Zalim ji cihê xwe rabû, şûrek danî dengbêjê ciwan û ew şûr di kezêb û piştî wî re derket; xwineke germ û sor ser sînga wî de heriki.

Bêdeng her du dengbêj ji dîwanxanê derketin. Du hêstir ji çavên Sînemxanê rejihan û wek du mirarîyan ketin li ser tiliyên ên

zirav û nerm.

Dengbêjê pîr hevalê xwe ê ciwan bir û ji qesrê derketin. Bex- ç- cyî de rengê xortî zer bû, cendekê wi recift ket erdê û mir.

Wê demê dengbêjê pîr destên xwe ên bixwîn raberî ezmanan kir û got:

— Qesra bêbext, paşiya te şewat, hilweşandin û xirabî be. Ji rewş û xemla te bila sih jî ne mîne, kulîlkên bexçeyên te bila êdî nebişkinin...Bûka biharê tucar nêzîkî te nebit, ji bêriya bihn û reng, xweşî û geşiyê bimire, vemire! Bila navê te winda bibe, xirbeyê te jî ne mîne.

Hîmên xirbeyên te, di sînga welatê Kurdîstanê a spehî û delal de, wek brîneke her bimîne, şer û ezabên esaretê bîne pêş çavên Kurdîstanê. Dengbêj got, Xwedê bihîst.

Ev çend sal in her roj berek ji dîwarên wê qesrê dikeve, dikin nakin pêkve nacebire.

Ji Mirovên Kêm Re

-Bi Zerdeşt ve -

Jiyîn kaniyeke xwestinê ye, lê di wan deran de ko mirovên kêm digel paqijan vedixwin, kanî bijehr in.

Ez hej her tiştên paqij dikim, lê nikarim devê mirovên kêm û tihniya peyayên pîs bibînim. Wan bi kêmayiyên xwe ava zelal jehrdar kir.

Gava wan navê xeyalên xwe ên pîs kirin xwestek û armanc, axaftin jî jehrdar bû.

Wekê wan dilên xwe ên şil û şeylo didin ser agirî, agir bêkef dibê, dikeve reşiyê û dû dike. Eql û hiş ji xwe şayiya biriqandinê dixin dûr û dikevin tariyê.

Hin peyayên ko ji jiyînê xwe dane paš, ew tinê ji mirovên kêm xwe dûr dixistin.

Lewra ku ew ne dixwestin kanî û agir bi wan re par bikin.

Hin ên din ko ketine çolê û bi heywanên kovî ezabê tihniyê dişikandin, ne dixwestin bi heştirvanên pîs li keviya kaniyekê rûnin. Carna ji xwe re dipirsim:

Ma jiyîn hewcedarî mirovên kêm û peyayên pîs e?

Camêrin wek teyrok û badevê hatin û pê li qirika peyayan kirin. Ewan dil dikirin devên kortalên pîs û bêşerm bigirin.

Brao!! Ma dixwaza te ne aveke paqij û avîje û kaniyeke zelal e? Hingi xwe bilind bike, di bilindaiyê de kaniyeke zelal û pak heye, di dora wê de mirovên pîs û peyayên kêm rûnanin. Di wê de agir, bireng e, dû nake, bi pêteke sor diçirise.

Brayê min!! Dizanim ko tu pê kaniyekê digeri. Havîna dilê te wê honikayiyê dixwaze.

Were, di wê de, bêdengiyê nerm heye, ew bilindaiyê hêlîn û welatê me ye.

Em hêlîna xwe li ser dara paşiyê ava bikin. Eylo bi nikilên xwe ji me re dê zad bînin. Belê, em tu caran destên xwe ên bêşerm dirêjî xwarina ko mirovên kêr peyayên pîs jê dixwin nakin. Ewê destên xwe ên bêşerm dirêjî xwarina me bikin û pê dev û zmanên xwe bişewitînin.

Emê wek eylo, wek berf û çiyar di rex bayê xurt de, bijîn. Emê carekê wek bayeki zor bi mirovên pîs û peyayên kêr bikevin û bihna wan bigirin.

Brayê min!! li dijminên xwe re bike şîretan, bila ber bi bayî ve tif ne kin.

Mêrê Min Di Şerî De Ye

Di welatî de şereki xurt, serxwerabûneke mezin çê dibû. Mîr û axa, eşîr û gundî, jin û keç hemî dixebitîn.

Ji çiyayên bilind ji zozanên çeleng, dengê şerî û stranên welatî dihatin.

Di pala çiyayê Herekolê de, di gundekî ava û xweşik de, xelkê gund direqisîn. Roj hêdî, hêdî di gencîneya ronahîya xwe de vedimirî.

Ewr di nav rengê sor û heşîn, al û kesk de dibezîn û diketin himbêzên hev.

Îşev şeva daweta Zîn û Temo ye. Zîn û Temo îro deh sal in, bi zencîra hêvînê, bi hev re girêdayî ne. Sibe Temo here daweta welatî, daweta mêr û camêran, egîdên kurdan.

Sibê zû saet şeş e. Blûr û zirne bi çîl xortên kurd dimeşin. Temo di nav wan de ye. Temo cem delala xwe, dizgirtîya xwe, jina xwe tine şevêkê maye. Serê wî giran e, dilê wî dişewite. Ew dilê hêvîna xwe ye.

Şev e, şeveke tarî. Bakî sar û xurt tê, berf û baran bi hev re dikevin. Di nav zinar û rêyan de ba difikîne. Dengê wî kûvî ye.

Temo tifinga xwe dide hevalê xwe, bê Zîna xwe nikare, rêya xaniyê xwe digire. Di paş wî re, dengê tifingan û hêdî- hêdî guregurên topan vedimirin.

Ezman bi stêran tijî ye, berf û baran sekinîne, ba westiyaye, bes ji dûr ve, ewrekî reş dilive. Li derîyê Zînê didin. Zîn ji hundir dipirse dengê mêrê wê tê: Zînê veke ... ez im ... Temo... mêrê te.. Zîn derî vedike. Ji Temo re mêze dike.. bi çavêkî sar û tahl lê dinêre û jê re dibêje:

— Mêrê min Temo!! bi welatîyên xwe ve di şerî de ye û derî digire.

Nivîsevan

Destpêka zivistanê bê reng û tam e, ji lewre dema werihan û mirinê ye. Rojên cûn ezmanên bê roj, şevên reş çiqas ne xweş in.

Bayê kûvî liba dibe, şih kûr û sar e. Ewrên giran û tarî di ezmanan de digerin, sihên wan dikevin dilên mirovan û dilên wan tehl dibin.

Qey nexweşîyek ji xewê radibe û li dora dinyayê de digere.

Di paizê de sistiya jînê, zayîn û mirin dikevin pê hev û însan ji xwe re dipirse:

— Ma ez ji ku hatim û diçim ku? Jiyîn çi ye? Ev hatin û çûyîn ji bo çi?

Rojeke ji rojan dilê Îblîs teng bû ji xwe re got: Ezê herim goristanê yekî ji mirîyan ji xewa wî hişyar bikim û pê re baxêvim û wek gotina xwe kir û çû goristanê û ser tirba nivîsevanekî sekinî û ban wî kir û got:

— Ho! guh bide min! ji cihê xwe rabel! ji gorinê dengekî qebe lê vegerand û got:

— Ji bo çi ezê ji tirba xwe rabim?

— Divê tu ji tirba xwe rabî!

— No ez ji tirba xwe ranabim!

— Çima nabêjî tu kî yî?

— Tu min nas dikî?

— Walîyê tirko?

— Ha... ha.. ha.. no... ez ne ew im.

— Ma tu ne komandarê eskerî yî?

— No.. no.. te dîsan seh ne kir.

— Ma tu kî yî? bibêje!

— Ez Îblîs im.

— Ko wisa ye, baş e, baş e, zûka têm.

Kêl ji cihê xwe qeliqî, axê xwe vekir û hêdî-hêdî cendekê zelumê ê hestî ango qeltaxê wî ji erdê derket. Îblîs jê re got:

— Roja te xweş be. Nivîsevanî lê vegerand: Ez nikarim selavan te li te vegerînim.

Mirî gelek nizim digot û dengê wî ecêb bû, qey du hestî hev digemirandin. Iblîs got:

— Li qusûra min mêze meke, min ne divîya bû, ez selavan li te bikim.

— Xem nîne... lê dixwazim bizanim, te çima ban min kir?

— Min banê te kir, min ji xwe re digot, emê herin bigerin!

— Çak e... ger jî hewa ne hevqas spehî ye.

— Tu ji sermayê natirsî?

— No, bi xwedê ez natirsim... Min di jîna xwe de gelek serma hilanî.

— Belê... niha tê bîra min, te serma hilanî, ne sax ketî û wisan mirî. Her du li teniştê hev bi rê ve diçûn.

Baraneke hûr dibarî û bayek dihat ji hestîyên ser û perasîyên nivîsevanî re derbas dibû ko êdî dilek tê de nedilivî. Ji kortikên çavên nivîsevanî ronîyeke heşîn derdiket, diket erdê û rêya Îblîs ronak dikir

Nivîsevanî ji Îblîsî pirs kir?

— Em diçin bajêr!

— Ko dixwazî serseran, keyfa te tê?

— Çawan nayê?!

— Ma di bajêr de çi heye ko nêzikî dilê te ye?

— Mirov.

— Çima?

— Çi bêjim.. ez çiqas ji bo wan xebitîme. Iblîs dikenî û kêfa wî dihat û digot:

— Însanê reben! -Hem reben, hem bextîyar. Iblîs milê xwe diqeliqand. Ji goristanê derketi bûn, li ber pêyên wan de rêyeke

pahn xwe dirêj dikir, di her du rexên wê de avahîyên mezin bûbûn rêz. Rê tarî bû, ronîya fanosên rê hindik bûn wê kêmanîyê, kêmanîya ronîya dinê eşkere dikir. Iblîs dîsan pirs ki:

— De bêje.. di gorinê de tu çawanî? Tu çawan li xwe dihesî?

— Niha ko ez tê de hîn bûme, ne xirab e, rahet û bêdeng e, lê dizanî despêkê de giran û gelek dişwar bû. Wî kerê girêdayî ko tabûta min bizmar kiribû, bismarek li mêjîyê min de jî kuta bû. Dizanim ko ne tiştêkî giran e, lê ez pê gelek aciz dibûm.

Mîn ji xwe re digot ew bi qesdî wilo çê bû, min bi eqî û mejîyê xwe îşên pir zelaman xirab dikir, dixwestin mêjîyê min jî xirab bikin, û paşê kurm peyda bûn, ew jî îşek bû. Ez hêdî hêdî dixwarim, gelek hêdî. Iblîs digot: Gotina te ye.. wisa dixwin, ma çi dixwazî; ew goştê tehl û wek zirav jî zû naye xwarin.

— Lê dizanî cendekê min jî ne tiştik bû, goştê wî gelek kêmbû!

— Tîrk ji goştê wê zeydetir hez dîkin ne holê ye?

— Belê, gotina te ye, ma çawan nizamim, ew goştê me û gundê me û her tiştê me hemî bi hev re zû dixwin!

— Zivistanê de gorin çawa ye, hînî ye?

— Belê.. ne bê hînî ye, lê mirov lê fêr dibe. Lê hek rastîyê dixwazî, ez ji hemî tiştan zeydetir ji wan ehmeqan aciz dibim ko tên û di nav tirban de digerin û ser tirba min de radiwestin.

Lê dizanî ez nizamim ji kî wextî ve ez mirî me, êdî wext çi ye seh nakim.

— Ev çar sal in tu di axê de yî, nêzîk e bibin pênc.

— Holê ye? Di vê navbirê de, sê zelum hatin li ser tirba min rawestan, yekî ji wan navê min xwend û digot navekî wisa min tucar ne bihistiye. Nîk dilê min di vê gorinê de kes veşartî nîne. Çawa bibêjim dilê min gelek aciz bû. Ez çend sala ji bo welatê xwe xebitîme, piştî vê xebatê yek tê ser tirba min û dibêje: Mîn navê wî zelamî tucaran nebihîstiye û ji gotina wî derdikeve ko ez di gorna

xwe de ne veşartî me. Ma tiştên wisa tên kişandin? Ê din navê min nas dikir, lê wî ji digot ko min xulamitiya tirko kiriye, bila cihê min bibe dogeh. Yê paşî digot ew çiqas bêaqil bû, jîna xwe ji bo serxwebûna Kurdistanê xelas kir.. Her tengiyê de ma û wisan bê pere mir, kitêbên wî niho di gund û bajarên Kurdistanê de tên xwendin, her kes hej wî dike lê mirî ji pesnên xelkê û ji hejkirina wan bê hay e. Diviya bû jîna xwe xweşiyê de biborîne. Wextê ko ketin nav bajêr de, Iblîs guhdariya dengê kir û ji nivîsevanî re got: Bibihîse! Nivîsevanî guh da û bihîst. Şagirtên dibistanê yek ji şîhrên wî distiran, pê gelek dilxweş bû û dîsa dest meşê kirin. Xelk li ber kitêbxaneyên mezin kom bû bûn, ketin nav wan de û nivîsevanî dît ko yek ji kitêbên wî bi tîpên zîv û zêr çapkirî pêşberê xelkê de ye, xelk bi çavên geş lê dinêrin û tîpên kitêba wî wek stêran dityisin. Gava Iblîs şahiya wî dît pê dilxweş bû û jê re got: –Dixwazî em herin dûrtir? Nivîsevanî got: –No... naxwazim, dixwazim bizîvrin ser tirba xwe: min dît ko ji bo min mirin nîne. Vegera xwe de dîsa dibihîst ko zaroyên Kurdistanê şîhrên wî dixwendin.

Edebiyata Welatî

Edebiyata welatî, ew edebiyat e ko ji jiyana miletî, ji hiş, dil, dî-rok, çîrçîrok, stran û lajeyên wî hiltêt.

Kanîya wî, dilê milet, hiş û jiyana wî ye.

Tinê ev edebiyat e ko germ, rengîn, bibihn û xwedan ronahî ye.

Ji vê edebiyatê, dengê blûr û dîlanê, stranên çiyê, zîzîya hevîn û hejkirinê bi teptepa dilan ve tîn bihîstin.

Piraniya miletan pirîcar vê rastiye seh ne dikirin, li ber ne diketin.

Li Ewropayê, miletin hebûn ko hej zmanên xwe ne dikirin. Zmanên xwe kiçik, teng, nespehî û nehêja didîtin.

Ev hal di welatên rojhilatê de jî dihat dîtin.

Herweki di nav kurdan de, heçî mirovên zana radibûn kitabên xwe ne bi zmanê kurdî lê bi zmanê biyaniyan dinivîsandin.

Pîştî xebata sedan salan, di welatên Ewropa û rojhilatê de hate seh kirin ko ev rê dernakeve û ev awa naçe serî.

Çiko milet ji wan kitêban re guh ne dida û xebata wan mirovan berxurdar ne dibûn. Ber vê yekê ev mirovên ha vegeeriyên ser zmanên xwe. Vêca xebata wan zûka berên xwe dan û milet pey edebiyata wan çû.

Bi vî awayî, di nav wan miletan de edebiyateke geş û zendî çar bû.

Êdî her kesê ko bi xwendinê dizanî zmanê wan seh dikir û kitêbên wan dixwend.

Ji xwe welê jî diviya bû.

Ji ber ko ji nivîsandin û belavkirina kitêban qesd ew e ko hiş û fikrên qenc bikevin nav xelkî, di dil û serên wan de cih bigirin. Ji mesela zmanî pevê meseleke dîn jî heye.

Herwekî nas e, fikr û his di dora zmanî de xwe digehînin hev û

her zman fikr û hisên xwe û awayê gotina xwe bi xwe re hildigre û ew pê re diguhêzin û pey zmanên xwe dikevin. Bi vî awayî digel zmanî, fikr û hisên biyaniyan jî tên dikevin nav me, di dil û hişê me de cih digrin û rû û gonê me ên manewi diguhêrînin, diheşîfînin.

Paşî vê gotonê, qesda me, awayê edebiyata me ji xwe têt seh kirin û ew rêya ko em dixwezin tê re herin bi xwe vedibe û dikeve pêşiya me. Vêca divêt ko em bi zmanê dê û bavên xwe, bi zmanê şîrin û delal, bi zmanê kurdî, bi kurdiya xwerû binivîsînin û fikr û hişên xwe ji çîrok û stranên kurdî bigirin. Ji xwe Ehmedê-Xanî berî sêsed salî vê rêyê ji me re vekiri bû. Lê heyf paşiyên wî pê ve ne çûn.

Xanî kitêba xwe bi kurdmancî nivisandi bû û fikr û hisên wê ji çûrçûrokeke kurdî, ji Memê-Alanî girti bû. Xanî xurtiya zmanê xwe hêj wê gavê hesiya bû û ji wan re ko pê ne dinivîsandin bi beyta jêrîn dixwest spehîtiya zmanê kurdî bide zanin.

«Safî şemirand vexwar durdî

Manendî -derî lisanî- kurdî»

Êdin çax e, ko em bidin pey Xanî.

Rovîyê Xapînok

Roviyekî defek kir stoyê xwe, li ber kuna xwe sekinî, li defa xwe dixist û di got: »Xebereke mezin... Daweteke giran... Pronivîseke ecêb... Liskê mişkan... Şerê kwisan... Stranê şalûlan... Rabin! Rabin! Vê rasthatiya zengîn û rengîn winda mekin, werin... werin.. (ding û ding... ding û ding..) Derbasbûna mirîşk û kewan belaş e, rabin... rabin...«

Kewek bi ferûçkeke mirîşkan xwe li deng girtin û hatin. Kew ji ferûçkê re got:

— Were em derbasî vê dawetê bibin, ji bo ko bê pere ye. Gava derbas bûn, rovî got, de werin, werin, ez we bixwim. Hon ketin dava min..kew û ferûçkê dest bi girî kirin û li ber rovî geriyan, gotin: Apê rovî di me bibuhûre. Rovî got: De îro xem nake, taştê û şiva min heye, ezê sibehê we bixwim û rovî kevirek danî ber kuna xwe û çû gerê.

Kew û ferûçkê bi nikulan kevir wergerandin, derketin û revîyan. Vê car ferûçkê ji kewî re got: êdî nema em tèn xapandin...

Qedri Can

Delaliya Zarowan

Binve xweşiya dil û du çavan,
Dadê ji tere hero, nighban,
Da zû tu mezin bibi Bedir-Xan,
Binve kezeba min binve lo! lo!

Hişyar mebe, niho ne qenc e,
Landik ji te re bizane genc e,
Bê xew me be paşiya wê renc e,
Binve kezeba min binve lo! lo!

Xweşhal î wekî kevok û berxan
Fekrandina te melek jî heyran,
Pak e neseba te dadê qurban,
Binve kezeba min binve lo! lo!

Dewra felekê li ser me kîn e,
Bextê me reş e, kezeb birîn e;
Mesken ji me re niho nivîn e,
Binve kezeba min binve lo! lo!

Ne mal û ne saxî û ne rahet,
Talan kirine hemî ji mihnet:
Dişwar e gelek belayê xurbet,
Binve kezeba min binve lo! lo!

Çerxa felekê wekî nesîm e,
Ho nabe Xwedê gelek rehîm e,
Roja xweşiyê dibit kerîm e,
Binve kezeba min binve lo! lo!

Hewqas tu mebêje ev çi hal e,
Bê sebr mebe welê menale,
Ewn û kerema Xwedê heval e,
Binve kezeba min binve lo! lo!

Emîn Ali Bedir-Xan

Welat, Welatînî û Al

Welat erdê bav û kalikên me ye.

Welat ew dere ko, pêşiyên me li wê rabûne, ji bona avahiya wê xebitîne û li wê mirine.

Welat ew diyar e ko, em têde sekinîne û rojekê di nav axên wî de dê bêne veşartin. Xelkê welatekî welatîyên hev in. Borî hal û dawiya wan bi hev re girêdayî ne.

Zmanê wan, girêdana wan, her hal û lebtên wan mîna hev in. Pêşiyên wan li rex hev û du rabûn, rûniştin û mirine.

Welatî bi qenciya hev şa dibin, li ber xirabîya hev dikevin. Şîn û şahînetî wan yek in.

Xelkê welatekî brayên hev, pismamên hev in. Her gav bi hev re, dest bi dest, ji bona xweşî, avahî û azahiya welatê xwe dixebitin. Kar û armanca wan yek in. Ji bona welatê xwe can û malên xwe didin der, xwîna xwe bêperwa dirijînin.

Herê dixebitin ko welatê wan mekevit bin destên miletên din.

Lê miletin hene ko welatê wan, bi awakî ketiye bin destên neyar û dijminan. Wek welatê miletê me; welatê Kurdistanê.

Ev miletên ha ji bona rizgariya welatê xwe dixebitin. Xebata wan ev e:

Rojekê berê rojê biyaniyan ji welatê xwe derînin û mîna miletên din biserxwe bibin, di nav hev de bi xweşî û bi qencî bijîn.

Her kes hejî welatê xwe, hejî welatîyên xwe dike. Hejkirina welêt di dilê me de hêvîneke mezin û bilind e. Em pê xurt, zexm û canfeda ne. Jê re welatînî dibêjin. Welatînî di hundirê me de agirekî miqedes e. Pêta wî agirî ji me re her tiştên welêt dide hej kirin. Ji lewre, di ber çavên me de ax, deşt, dar, çiya û kevirên welatê me ji yên welatên din spehitir, xweştir û şêrîntir in.

Her millet xweyiyê alekê ye. Al nîşana millet û welêt e.

Tevayiya heyîna miletan di ala wan de civiyaye. Al namûs, rûmet û bextê miletan e.

Zarowên her milletî ji bona bilindî û biqedirbûna ala xwe, bêperwa xwe didin kuştin.

Ala her milletî jê re biha ye. Di cejn û şêhînetan de qesr, seray, xanî û kûçeyan pê dixemilînin, di ber wê re diborin, slavan lê dîkin, wê maç dîkin, datînin ser serê xwe.

Alên milletên biserxwe, di ser kelat û bajarên wan re li pêl dibin, di rêveçûna lêşkerî de dikevin pêşîyê, lê alên milletên dîl, wek ya milletê me, ji her derê biderkirî, lihevtewandî, li ser dilê zarowên wan de hilandî ne.

Miletên dîl dixebitin, xwîna xwe dirijênin ko biyanîyan ji welatên xwe biqewirînin û alên xwe li ser kelat û bajarên xwe ji nû ve daçîkînin.

Ala her milletî bi çend rengan e û bi şîklekî din e.

Ala kurdan ji jor ber bi jêr ve, ser hev, sor, spî û kesk e, di nava wê de roj diçirise.

Divêt zarowên Kurdîstanê bixebitin û vê rojê hilînin, ber bi ezmanên Kurdîstanê ve bilind bikin, li wê bibrûskînin, welatê xwe ser avahîya xwe a pêşîn vegeînin û di bin tava wê de biserxwe û bi kamiranî bijîn.

Celadet Alî Bedir-Xan

Çarînên Xeyam

Veşartiyên pêşiyê ne tu dizanî û ne ez
Ev tîpa kewsele ne tu dixwînî û ne ez
Gotina min û te di paş perdayê de ne
Ko perde ket ne tu dimînî û ne ez

Nivîna axê de raketiyên dibînim
Di bin erdê de veşartiyên dibînim
Çendan li deşta neyînê mezê dikim
Nehatîyan û çûyîyan dibînim

Dinê ji jîna me a peritî awirek e
Ceyhûn ji hêstirên me en xwîn avek e
Dojeh ji cefayên me ên bêtişê çirîskek e
Bihuşt ji dema dilxweşiya me bihnek e

Ewên ko durhatiyên zanîne bûn
Û bi berhevkirina zanîne xetirekên civatan bûn
Ji wê şeva tarî rê dernexistin
Çêrokek gotin û ketin xewê

Bê vîna min ez anîme heyînê
Jînê ji heyraniya min pêve tişteke zeyde ne kir
Bi zorê çûn û me seh nekir çî bû
Ji vê hatin û mayin û çûyin miraz

Piyana teji a rengê xwe girtî
Şkênandina wê serxweşek çawe babet dibîne
Hevqas ser û ran û kêf û destên delal
Bi hevîna kê gihane hev bi erna kê şikestin

Vexwarina şerabê û şabûnê ayîna min e
Destkişandina ji kufr û dîn dînê min e
Min ji bûka dinê re got-qelenê te çi ye
Go: dilê te ê şa qelenê min e

Di çerxa dinê ya bê binî de
Bi dilxweşî vexwe şerabê dem bi cewr e
Ko nob giha dema te ax meke
Ev piyanek e ko hemîyan re didin fir kirin bi dor

Ev rojêke xweş e hewa ne germ e ne sar
Ewrî toz şuşt ji lamên gul û dar
Bilbil bi zmanê xwe ji gula zer re got
Rabe dema vexwarina şerabê ye digel yar

Ji hatin û çûna me kar çi ye
Berê hêvîya jîna me li kû ye
Di çerxa canî de çend mirovên pak
Şewitîn û ax bûn ma dû li kû ye

Gayek ezmanî de ye navê wî Perwîn
Yekî din di bin erdê de xwey nivîn
Wek kûrbînan çavê hişyariyê veke
Jêr û jora du gayan garanê keran bibîn

Heyf strana ciwanî çikihaye
Ev bihara şahîyê êdî nemaye
Ew çûka cejna ko navê wê ciwanî bû
Hawar çawan hat û kengê firiyaye

Şerabê bide destê min dilê min tîhn e
Ev jîna bêbext direve wek bihn e

Rabe şahiya dil xewna şevan e
Rabe agirê ciwanîyê av e yek bihn e

Dinê de xwestekên te sergirtin ma dawî çî ye
Te nameya jînê gî xwend ma dawî çî ye
Bibêj te çawan xwest welê sed sal mayî
Bibêj sed salên dî jî biminî ma dawî çî ye

Em gî dilketî ne û şerabperest in
Di kavilî de rûniştine serxweş û mest in
Ji spehîî û kirêtiyê wehm û xiyalan dest kişand
Ji me hiş mexwaz em gî şerab bi dest in

Gulrûyê piyan û şerbikê şerabê bigire
Pê lêva avê û mêrg û çîmenan bigere
Ev feleka bêbext zehf rûheyvan
Dike sed car şerbik û sed car piyan

Ev dinê ko çend roj bû pêgehê me
Ji xemê pêve hîç ne bû destgehê me
Wey li me pirseke me jî hel ne bû
Çûn û hezar bêrî man di cergê me

Rûroj rabe û were ji bo xatirê me
Hel ke mişkilekê wek daxwaza dilê me
Şerbikeke şerabê bîne de em vexwin
Ji pêş dema ko şerbikan çêbikin ji axa me

Eya ko bijartiya cihan î ji min re
Delaltir î ji can û çavan ji min re
Rûrojê ji canî şêrîntir hîç nîne
Tu sed car ji canî şêrîntir î ji min re

Dinê de berê dara rastiya kûr ne giha
Lew di wê rê de hemî ne rênezan
Her kesî destê xwe bi çiqlekî sist girtiye
Îro wek sibe sibe wek roja pêşîn e bizan

Wey ji wey dilî re ko tê de agir nîne
Ji bo delaleke rûroj ne dil ketî û dîn e
Roja ko bêşerab te ji xwe borandî
Ev e rûja jînê a windatir bê jîn e

Em îro dilketî dîwane û mest in
Îro dêra spehiyan de mey perest in
Ji heyîna xwe yekcar dûrketî ne tev
Û di mihraba elestê de dest best in

Meyger kesera min bilindawaz bû
Serxweşiya min bêbend û bêgaz bû
Bi porên spî serxweş im ji şeraba te
Bihara dilê min ciwan û saz bû

Tîra ecel re ma heye sipêr
Hiç e lûleperiya zîv û zêr
Çendan li dinê re mêze dikim
Qencî qenc e hew mayî bêkêr

Jînê de pesna şerabê lêvzîna min e
Keynê şerabê tu tişt ne dilxwaza min e
Mela ko seydayê tê hiş e xweş be
Seydayê te bizan feqehê min e

Madam çûyin bê guman e mabûn ji bo çi
Xaçerêya timayê de westabûn ji bo çi

Herwekî mayîn tune ne bû û nabe
Bîrkirina çûyinê û dilxweşbûn ji bo çi

Spêde ye rabe bo gewherê naz
Nerm nerm şerabê vexwe bi nay û saz
Ên di xewê de veşartî ne zanin
Ji ên borî kes venagere çûn bê awaz

Meyger binêre min dil ji teşqeleyan vala ye
Şêr hemî çûn nihe daristan vala ye
Her şev piyana ezmên kefên şerabê diavêt
Îrû ko noba me ye piyan vala ye

Lêva avê digel piyan şerab û meyger
Bihuşta min û te ye delal e ew der
Dest ji gotina bihuşt û dojhê bişo
Ma ki çû dojhê û hat ji bihuşta zer

Bide şeraba lalereng û ronak
Bikşîn ji qirika misînî xwîna wî a çak
Çiko îro ji şerabê pêve
Ne ma destekî delal û pak

Piyana te de yaqûta rohn heye ho meyger
Dilê min wek yaqûtê geş ke ho meyger
Piyala te jî bide destê min ho meyger
Da bi wê canê xwe vejînim ho meyger

Bide şeraba reng-gulbiroj ho meyger
Ji keserê can hat ser lêvê ho meyger
Da ko bêhiş bikevim û baz bidim
Ji hiş û dinê ho meyger

Berî ko xem şevrabûnê bike
Ferman ke delalê şeraba sor bînin
Tu ne ew zêr î ho jirê mezin
Ko ji axê wedgerînîn ji nûve tînin

Dixwazim tişteki ji te re bêjim
Bi du tîpên gewherîn bo te bêjim
Bi hevîna te ezê bikevim erdê
Bi hevîna te ezê jê hilkevîm

Duh ber meyxaneyê re derbaz bûm bê hiş û mest
Û min pîrek serxweş dit mîsîn bi dest
Mîn ji pîr re got ma tu ji Xwedê şerm nakî ho
Go kerem ji Xwedê ye de here şerabê vexwe lo

Rasthatineke Ecêb

Li Bexdaê hevalekî min hebû; ew jî mîna min çerçî bû. Ez û ew em qederekî bi hev re man, paşê vegeyriyam Şamê. Li karekî geriyam, min ne dît. Rojekê min rojnameyek Misrê dixwend, ev xebera ha ket ber çavê min: «Baxçeyê tebayê Misrê paleyekî xebatkar divê, werin ba gerînde..»

Gelekî kefxweş bûm, hema li tirênê siwar bûm û min berê xwe da Misrê; derbasî baxçe bûm, gerînde derket pêşiya min, li min mêzekir û got: «Ji rûyê te xuya dike ko tu ê xweş bikarî texlitê lîskê meymûnê bikî..» Ez ecêbmayî mam ko çi bibêjim, wê gavê gerînd got:

«Meymûneke me hebû, çend roj berê çû rehmetê. Me diviya bû meymûneke din pêda bikin. Em nikarin dewsa wî vala bihêlin, tu dixwazî çermê rehmetiyê li xwe bikî û bikevî şûna wê, roja te bi dînarekî?» Min got «Herê!» û bes. Min çermê meymûnê li xwe kir û car carna lîskê wê texlît dikir. Min xwe bi ben digirt û radipelikîm û min xwe carna çend dikir cihê dût. Carekê destê min sist bû, ji ben şemitî û ketim xwar. Min dît ko şêrekî gir li hemberî min e. Ji tirsira ziravê min qetiya, canê min lerizî, ez tirsiyam ko şêr min parçe bike û bixwe.

Şêr nêzîkî min bû û destê xwe bi dilovanî danî ser milê min û got: «Ez jî mîna te çerçiyek bûm» û xwe ji çermê xwe kişand, min dît ko hevalê min ê Bexda ye..

Q. C.

Pirsên Min û Mîr Kamiran

Gote min Mîrê Kamiran
Ev elfabêya di hanan
Heye kêr û zêdeyê wan

Ez- Tu zanî zmanê kurdî
Du hezar sal in bê xweyî
Ma bi carek tête cî

Mîr- Ev pirs rast e û spehî ye
Lê ev îsûleke îlmî ye
Divê qenc bê te cî ye

Ez- Lihevanîna zmanek
Pir zehmet e bi carek
Jê re divê zemanek

Mîr- Hema di wextê me hat
Divê em bikin pir xebat
Dijminên me bibin mat

Ez- Matbûna neyaran bi zanîn e
Dibîstan û xwendina me tinîne
Ji bo me çêke û zû pêk bîne

Mîr- Pêkanîn bi zanîn û xet e
Xwendina wî bi milet e
Divê hon pir bikin xîrete

Ez- Ev çend sal in millet raza ye
Dest û pê ji ber xwe berdaye
Hişyarbûn li mirovê zana ye

Mîr- Pir tevmedin bixêrtir e
Kin bibirin çêtir e
Ders ji me re ferztir e

Evdirehman Elîye Yûnis Sasûnî

Li Goristanek Amedê

Îşev ji hemû şevan pirtir bihna min teng bûbû, dîsan derdê min serî bi derxistibû. Şaxên mor li kula min a devbernixûn diyar bûn. Tajan û tivancan, ji dil xwe dirêjtî kilox dikir. Teziyên sar ji binê lingan heya qota serî diçûn. Qefsing li min teng bûbû û têra dil ne dikir. Weki nexweşê ko ta li serî dide, min dixwest cilen xwe biçirînim. Xwîdaneke sar û zeliqok bi eniya min keti bû. Min li derdê xwe kiri bû der, lê mikuna wî tine bû. Kela gîhana welêt... Kela gîhana welêt..

Min da xwe û ez rabûm -navbera mala me û derya du sed gav hebû- berve derya diçûm.

[Her gav çiqas ko ev kel li min radibûn ez diçûm ber Derya. Ji ber ko derdên min û wî bi hev diman, ko timî bi pêl e, hewîniya min pê dihat.] Hêdî-hêdî diçûm, gumîna pêlên derya, dengên wirwirokan û zarîna teyrekî şevê di zik hev de wek lorika diyan li ber dergûşê, bi canê min şadibûn. Dilê min fireh û xweş bû, lê kela min pirtir radibûn. Li min wilo qewimî bû ko, pêyên min pir caran nedigihan erdê. Çengên min radibûn, wê gavê min fira teyran dixwazandin. Bi sina Yezdanê gewre ba ket binçengên min û firiyam.

Firiyam lê ne wek teyran û balefiran, wek Melekan difiriyam. Bi wê çûyîne di salekê de min dikaribû di ser hemû dinê re darbas bûma. Cihê ez biçûmayê nîzîk bû, di bihnekê de Felestîn, Şerqilerden, Sûriye derbaskir û di tala Serê kaniyê re li sinorê welêt rapêrîm. Di navbera Mêrdin û Wêranşehrê re xwe gihande ser Diyarbekrê. Gava ez gihame Diyarbekrê li hêla derê çiyar tûriyek nûrê weka keskesorê, lê stûr bi ber çavên min ket. Çavên min lê deliyan, hinekî ez wir mat mam, paşê min xwe lê girt çûm. Gava gi-hêştîme tûrija nûrê weka pirpirokên ko per dişewitin ez di jor da

hatime xwar û ketim.

Hin êvar zû bû, cihê ko ez ketî li pêş rawesteka balafiren Tırko bû, leşkerên Tırko di serhêl û binhêla min re derbas dibûn. Ez di cihê xwe de mam, piştî demekî dinê qiriyî û ker bû, her kes nivist, tinê dengekî bi şîn ji Dicle dihat. Serekî min dor aliyên xwe çav kir, li neyaran nîşan nema bû. Hin tûriya nûrê bi hemde xwe şewl didan. Ji ber ko du mamên min jî di wî erdê de veşarti bûn, min dizanibû ko kijan şêr li wir radizê, Şêx Seidê kall!..

Hêdî-hêdî min xwe gihande tûrijê, vêcar zimanê min hatibû girtin, êdî min nizanibû ko çi bêjim. Serekî min û dil li berhevda kar bi min nedibûn, û nikaribû du pirsan bi cih bikim, Wilo dest best berê min li tûrijê û rawestiya bûm. Bistekê bi şûnde ziman hebekî bi gerket û min got:

— Hê kehba qewmîyeta min Şêx Seidê kal; te... te zincira dîliya qewmê min bi zexmiya dil, piraniya zanîn û rastiya xwe qetand. Weka şêrê ko di qefesê de bi derkeve. Ev qewmê ko çar sed û hinde sal in xwe ji bîr kiri bû, xwe winda kiri bû, bê nav û bê zanîn ma bû, keti bû xewa mirinê; di wê xewê de, ew şêr, te hişyar kir. Neyarê ko dixwest me, navê me û zimanê me, ji dinê hilîne, te di destê wî de lêda û şikand. Ji roja ko te serî daniye û vir de, kijan kurd çi bikê û li Kurdistanê çi bibe hemû kirên te ne. Çima ko bingehê wî xanî te veda û hîmê wî te danî. Heya ko dinê hebe ew kesên ko di bin navê kurd û kurdîtîyê de bijîn minetdarên kir û qencîya te ne. Çiko ji wê rojê û vir de bavê kurdîtîyê ê pašîn tu yî û dê her tu bî.

Bende ji minetdarên te kurdekî biçûk û bêkêr e. Ji ber ko Yezdan dilê min wek dilên brayên min ên kurd zexm çê ne kiriye. Ji tiştên biçûk û mezin zû diêşe. Diêşe lê ne êşek nexweşî, êşek evî-nî... Giş dibe agir, agirekî wilo ko cenabê Zerdeşt li bê teşe bûna wî vediciniqe.. Can û cendek li min peritandiye, bihnekê nikarim bê xem rawestim, giş şewat, sotin, jan, tajan, tîr û tîvanc in.

Hê qencê Xwedê! qesda min; dîtina welêt, ev erdê ko ji şêr û lehangen tijî ziyaret kirin û ji bo vê jana di dilê xwe de jê dermanek ji cenabê we xwastin bû. Lê vê tîrijê perên min sotin û ketime xar, ev im ka tu ji min re çi dibêjî?

Tu deng çê ne bû. Hat bîra min ko hê nizanin, dinê qiriye û giş nivistine, ji lewre tu cihabê nadin. Dîsa min kire zarî:

— Hê gewretir qawmê min? tu bi kesera dilên van şehîdên li nik xwe û bi kula dilê şehîdên kelha Xwey dikî ko cihabek wekî daxwaza min bidî...

Dîsa weka berê dinê ker... tu deng çê ne bû. Cardin bi dengêkî zîz lalijîm:

— Hê şehîdê gewre û hîmê heyîna kurdîtiyê tu bi evîna xebata şehîdên kir û Seydxan û Elî-Can dikî ko min hinde bê fer nekî, an ez ne hêjayî vê daxwazê me?!

Dîsan tu tiştek der neket. Êdî mecala min û xwe ragirtinê ne ma bû. Firqeta girî ketibû qirka min, bi hêl û dengê xwe min kire gazî û zarî.

— Hê hişyarkirê qewmê min! Tu bi mêranî ya di dilê Îhsan û Ferzende û bi gora Birho dikî ko evqas min kiz û şerpeze nekî. Cihabek... du pirs... dilxweşiyek, çi dibe... ma ez jî ne kurd im?

Bi bihîstina her sê navên dawiyê di rohelatê tîrijê de derîkî mezin ji erdê vebû û yekî serê xwe tê de biderxist, çi binhêrim ko Uzêr axayê Silopî ye. Min ew nasî, lê wî ez ne nasîm. Holê dest bi axaftinê kir:

— Bira! ji bo xwedê hinde meke qirîn û zarîn. Îşev civîna mezin heye ko nikarî werî nik me. Ma tu ji rêya Xwedê ketiye ko holê di-kiye gazî?! Hin pir direj bikî emê xeberê bidin melekên, dûje nizikî me ye dê çend zebanîyan bişînin û bi agir bera te din û li nav çava te bidin heya dimirî... lê te gunêhe, ramewestê û here mala xwe.

Di ramana derbaz bûna nav goristanê de ezî serhişk bûm, ji lewre min holê lê vegerand:

— Hey lo pepûko! tu ji agir ditirsî ma agir çi bi min dike?... Agirê ko Xwedê xistî dilê min hekê berdim bila dûje jê bitirse ko ew dê bê zebanî bimîne. Ji wê bi şûnde dixwazim bêm civîna mezin bibînim û şolê min heye.

Li ser van pirsan axê berê xwe da jêr, çend pirs gotin û vegeerî ser min û got:

— Ma kesî te ê civakî li vir heye; heya ko bikaribî werî diyarê civînê?

— Erê axa heke ew jî wek min ne sêser bin du mamên min li vira ne. Şukrî û Nurî ên mirdêsî, ji hatina min agah bike bila destûra min bigrin da ko werim nik we. Ma tu min nas nakî? mal ava hinde em di çala Amedê de man niha ez rasta te hatim, tu xwe li min digrî û li min radibî?!

— Gava me hevdu dibû hê tu sîpe bûyî ji lewre min tu ne nasî. Li qusûrê menhêre, tu ne biyanî, dikarî werî. Bira! ez dergehvanê civîna mezinim. Ji êvar de wilo emir dabûn, ji bo wê min hinde tu kiz kirî, de keremke were.

Ez çûm, Uzêr Axa ez himbêz kirim û daxistime jêr. Çi binhêrim, wira jî cîhanek, lê cîhaneke geş û ava... Rê, avahî, tevger tiştêkî ji hişan der bû. He kariba ji stêrkên ezmên pirtir ba... Berî her tiştî min pirsî şûna civînê kir. Gote min:

— Divê, li ser rezika me, tu mamê xwe bibînî û karteke bide te da ko bikarî herî diyarê civînê.

Min pirsî mamê xwe Şukrî kir got:

— Ne di nava civînê de ye. Niha li mal hat, pirsî Hesen Xêrî kir û daket ber Dîcle.

Gazî xortakî kir û bi min re şand. Uzêr Axa mal li ber derî. Ez bi xort re daketim ber Dîcle, mamê min destmêj digirt. Gava çav li min ket, hat ez himbêz kirim û dilê xwe li min xweş kir. Destûra xort dayê, xort çû. Min pirsî:

— Mamo! ma vira ne buhişt e?

— Na vira qada xabata welêt e. Dixwazî te bişînim nik apê te, here li buhiştâ şehîdan hêreke.

— Mamo te zimanê xwe yek car guhartiye. Ez ditirsim ko tu hîn li ser zaravayê welêt bî. Lê dinhêrim peyva te tikûz e.

— Erê kurê min; heya du salan berê em herkes li ser zaravayê welatê xwe daxifin. Lê pêrar ko Turko Şex Esedê Hevlêrî bi dar ve kirin, hat cînariya me, bi teptepa camêr civatek zanistî hate pê, niho li ser ziman dixebitin. Ji lewre hebekî peyva me çake.

— Serekê civata zanistî kî ye?

— Serek Şex Esed efendî ye, nivîsevan Salih begê Hênê ye û duwanzde jî lebatên wê he ne. Ev bû salek bi pêkanîna ferhenga mezin mijûl dibin.

— Ma ji bo çi we Ehmedê Xanî nekir serekê civata zanistî?

— Ehmedê Xanî çavdarê tevayîya xebatên zanistî ye.

— Tu zanî mamo! Turko zimanê me rakiriye.

— Erê, berî çarde rojan min di Hişyariyê de xwendî bû.

— Ma tu rojnameyên we hene?

— Bi navê Hişyariyê rojnameke me ya siyasî heye.

Ew jî bo salek bi camêriya Fuad beg hate pê. Fuad Beg gerîndeyê berpirsyar e, Kemal Fewzî gerîndeyê çapxanê ye, Hesên Xêrî nivîsevan û Hecî Extî xebergihan e.

— Piraniya we demoqrat in an arîstoqrat in?

— Ji rojnamevanan pê ve hemû arîstoqrat in. Her yekî hucetek di paşilê de ye wek navmalekê.

— Mamo! Uzêr axa gote min civîna mezin heye. Min divê tu min bibî diyarê civînê ez bibînim.

— Kurê min! ez bi xwe naçim civînê, heke dixwazî kartekî bidime te, here.

— Ji bo çi naçî civînê?

— Lawê min vê derê melivîne, pirsên rast tehl in, dema tiştêk bê rê dibe, ê kirî kî be rasterê didime rûyan û giliyê wan jî bi serni-

vekê dikim. Tu bi xwe dizanî bîhna min jî teng e û xwe ranagrim, ji ber vê dilê hemû hevalan li min dimîne. Ji lewre ye ko bûn heft sal careke tinê çûme civîna mezin.

Kurê min! qene tu welê nekî. Her gav li ser axaftina welatê xwe were dîtîn.

— Wey sed carî xwezî bi dilê te mamô! qene heft sal in ko tu carê ketiye civînê. Bi serê te, ko di van haft salan de min hê diyarê civînê ne dîtîye, weke pirçemkê min berê xwe rûçikand, hemû yan pirsên min ên tehl dîtîn, bi çav li min hez dikin lê bi dil... Hê min diyarê tu civînan nedîtîye, çî ko dizanin parêza devê min nîne û li cem me jî çav girtin heye ji lewra... De bila ew derda bimîne di ci-hê xwe de, he min bibe diyarê civîna mezin û carekê li tevgera we binherim.

Mamê min da pêşiyê û em bi rê ketin. Qasreke pir mezin hate pêş me, bi min re got:

— Ev Qesra civata zanistî ye. Me xwe gihandê nuh ava kiribûn. Hindê mezin bû ko bê hemd' «Yêldiz» tanîn bîra mirov. Ez ecebmayî bû bûm, gelo tu bê Qesra civîna mezin çawan bû? Em giha-ne derê Qesra zanistî mamê min got:

— Kurê min! dizanî (Hişyarî) li vir bi derdikeve?

— Ez benî ma niho vekirî ye?

— Erê vekirî ye, dixwazî em biçin Fuad beg û hevalan serekî bi-bînin!

Min dilkirina xwe nîşan da. Bi asansorê em hilkiştin qorê yanz-dehan, çapxane li wir bû. Xortekî dimil li ber derê çapxanê rawestî bû, mamê min pirsra began kir, wî got:

— Hesên Xêrî beg bi navê rojnamê çûye guhdariya civîna mezin, begên mayî li vir in.

Mamê min li pêş û ez li dû em ketin nava çapxanê. Diktor Fuad bendek dinivîsand. Di dema dest guvaştinê de çavê min pê ket ser-nivîsa wê «Cendekê bê serî, destê çonê» bû. Kemal Fewzî jî hejma-

ra Hawarê ya hevdehan bi dest de bû «Tola karwên» dixwend. Min pîrsa Hecî Extî kir gotin: Çûye welêt ji me re xeberan bîne. Piştî dil û xatiran Diktor got:

— Mal ava qet hûn bi ser me de nayên. Divê hûn yekcaran li halê me bipirsin û hinek jî bi mal werin cem me.

— Evê bi ser we de hatim û bi mal jî Birho bi malbata xwe ve, şêx Evdirahman, birek xortên kir, Seyd-Xan, Elî Can, Tewfîq Axa bi hinde hevalên xwe ve ne hatin?!

— Erê hûn hatin lê ne wek daxaza me. Tu bê cih û war mayî, hinga em ketin bîra te. Ev mêrxasên han jî ne ko holê bihatana... Divîya bû serên wan mêrxasan têketana hîmê bingehê welêt û cendekên wan bihatana vir. Gava hatin serê wan pêre bû. Dîyare ko li dest bê kêrîya wê ew şêrana mirin û xêra wan jî negiha welêt. He, Tewfîq axa hinde gilîyê we bi sernîvekê kiri ye, heke te bibînin ditirsim pîrsên gelêkî sar bidin rûyê te.

— Ji xwe min jî dil heye ko biçim dîyarê civîna mezin. Çi gotinê bêjin min, ez jî dê welê bêjim hevalan. Ma ji derbeder bûnê pêve heye?! Xwedê dihebinê Hawaran kî ji were tîne?

— Hecî Extî tîne. Dixwazî tu jî jimarek Hişyarî bebe ji hevalan re.

— Zor spasen dikim. Gelekî minêkarim ko yekê bibînim û bi-bim.

Li ser niçandina Diktor Kemal Fewzî bi nav çapxanê de çû, tu ne ma Hişyariyek di dest da û hat. Xwerû, bi tîpên nûh bi derxistibûn, heşt rûpel bûn. Dema giha destê min, ev hevdeyên jêrîn bi ber çavên min ketibûn.

*Sed carî mixabin ji bona gewreyên kurdan
Bo malê dinê gaca ol û namûsê berden*

*Sed carî mixabin ji bona şêxên terîqan
Giş bûne pepûk ketine bin awir û zîqan*

*Sed carî mixabin ji bona zanayên bê kêr
Hinde serî danîn e, Tirko mizgeft kirin dêr*

*Sed carî mixabin ji bona xortên minewer
Çav dan e xulamîya neyaran bûne bê per*

*Sed carî mixabin ji bona civîna bê deng
Diyar e li nik wan ne mane tu şêr û leheng*

*Sed carî mixabin ji bona axa welatî
Em xapiyan ko me sipart wanê ne kêrhatî*

*Sed carî şabaş û spasan li kir û derbend
Ko tê de rabûn Birho, Dawid, Îhsan û Ferzend*

Bijîşkê Welêt Fuad

Hîn min dixwest bendek dudûyên din jî bixwînim, ko min dît destek, li milê min ket. Ez vegehm û berê xwe dayê ko melekek got:

— De rabe xorto! Şeweqê gewr kir. Divê tu ji gorîstanê bi derkeví.

— Malava çi zû?! Hê niha hatim piçek karê min heye. Ezê îro jî li vir bim û şevê tê herim.

— Nabe, piştî şeweqê kî li vir bimîne, divê ew li dinê venegere, û em jî berpirsîyar dibin.

Ji bona rastiya melek min, li çavê hevalan nihêrî, Kemal Fewzî serê xwe hejand û got:

— Rast dibêje.

Min got:

— Ma cezayê mayîna min ne ew e ko tim li vir bimînîm? Ji xwe ez jî minêkarê wê yekê me.

Xwedê zane Melek pîr xeyidî bû ko li min dikir lez û digot:

— De zûka rabe an ne ezê gazî ruhustîn bikim.

— De here lo!.. Ma tu min bi ruhustîn ditirsînî? û vegerîme ser Fuad:

— Bira! Bi yekîtiya Xwedê û kesera dilê we, ko ez ne minêkarê çûyinê me. Min divê li nik we bimînîm. Ne min civîna mezin dît û ne jî Şêx! Ma holê çûyin dibe?

— Na bira! Mayîna te ne rast e... Ma li vir çi heye? Heke welat e, li dinê ye û xebat jî li wir e. Ji bona dîtina Şêx û civîna mezin şeveke din were.

Hîn pîrs di devê me de bû ko, min dît melekê me hevalekî xwe daye pê xwe û hate pêş min.

— Heke naçî eve ruhustîn!...

Ji ber ko carê di navbera Barzan û Birekepran de min ruhustîn dî bû, ji min re nas bû.

— Here bavo here! Ruhustîn ji min re nas e, û ez ne ewên ko bi viridîqan bitirsim. Herdu melean ji hev nihêrîn û gotin:

— Bi rastî serê vi hişk e, pîrs pêde naçin, divê ruhustîn bi xwe were; û çûn. Kemal Fewzî gote min:

— Te ne qenc kir tu yê çûbûna. Gava vana gilf bikin ruhustîn dê were. Divê em li wir bûna. Mayîna holê bê feyde çi jê tê?

Li ser bê madîya hevalan, êdî min ne dixwest li wir bimînîm. Hişyariya ko di destê xwe de min pêça ko têxim berîka xwe, min dît destekî mezin dirêjî ber devê min bû. Min nasî, destê ruhustîn bi xwe bû. Êdî rawestîn bêkêr bû. Min destê xwe yê ko Hişyarî tê de bê hemd li destê ruhustîn da û va hevda got:

Nadim ji te re bikşîne destê xwe ruhustîn!

Vî canê ko min gorî welêt kirye tu mestîn...

Bi hilweşandina destê min re êşekê li dilê min xuya kir. Min çavên xwe vekirin ko li nizîka derya li ser mêrgên Ekayê mêrgekê razayî me û min destê xwe rastê di rex xwe de li kuçekî daye û xwîna germ jê tê. Hişyarî di destê min de tine bû. Şeweqê hîn nuh gewr kiri bû...

Osman Sebrî

Tifing û Şeşderb

Silah, şûr û xencer, tifing û şeşderb ji bo rûspîtiya mêra ye.

Lê gelek peya hene ko ne layiqê tifing û şeşderba ne, ji ber ko ew bi tifing û şeşderbên xwe an berberiya kurdan, an arîkariya dijminên Kurdîstanê dikin. Tifing û şeşderb ji bo parastina welêt e, ne ji bo kuştina bra û dost û hevala ye, ne ji bo kuştina hev e. Divê em bizanin û tucar ji bîr nekin ko kurdekî çiqasî xerab jî bî, tim ji biyaniyekî zêdetir nîzîkî me ye. Kêmanîya kurdekî hebe jî, divê em vê kêmanîyê jê re nekin eyb. Ew brayê me ye, ji xwîna me ye, kêmanîya wî kêmanîya me ye, divê em arîkariya wî bikin, wî ji wê tengayîyê xelas bikin.

Tinê wî kurdê ko bêbextiya welêt kiriye, heqê wî kuştine, ji ber ko ew êdî kurd naye zanîn. Heta roja hukumeta Kurdîstanê bê danîn, gerek tu kurd xerabîtiya kurdan neke.

Derdê hezar kurdî tê kişandin lê derdê biyanîkî nayê kişandin. Ew mêranî ko mêranîya xwe bi xwetî ye, ne tu mêranî ye. Mêranî bi neyarên biyanî re mêranî ye.

Azayî û Serbestîya Welêt

Ma ji bo miletekî ji azayî û serbestîya welatî hêjatir û spehîtir çi heye?

Jê çêtir rehma Xwedê ye.

Lê belê azayî û serbestîya welêt, ne bi hêviyên tiral, ne bi axaftinên pûç, ne bi paldan û rûniştinê dikeve dest.

Xwedê dibêje; rabe ez bi te re me. Bihayê azayî û serbestiyê; xebat, zanîn, qelem û xwendin, bext, mêranî û xwîna welatîyên hev e.

Miletek divê tu car, tu tiştî, ji azayî û serbestîya xwe hêjatir û spehîtir nas ne ke; jê çêtir nabîne. Divê ko millet di dema hewcebûnê de, dilopa xwîna xwe a paşîn jî, ji bo azayî û serbestîya welêt birijîne. Tinê miletên ko çavsofîyekî wiha li ser xwe digirin, nîrê dîlî û bindestiyê ji xwe dûr têxin, dibin aza û serbest, di azayî û serbestiyê de dijîn.

Di dinyayê de qanûna miletan a bilindtir û rûmetgiran ev bû û îro jî ev e û her jî dê ev be.

Ji xebata rêya millet û welêt çêtir, spehîtir û biqedr û rûmettir tu xebat nîne. Jiyîna miletekî bê azayî û serbestî tamsar e, bê qedr û şeref e û ne hêja ye ko bimîne.

Dilopa jehra dîlî û hêsîriyê nabe ko bikeve xwîna me, ko ket bi vê dilopê ne bi tenê xwîna me, lê belê xwîna zar û zêçên me û çêliyên me jehrdar dibe.

Ev dilopa jehrdar bi sistkirina xabatê di rêya milletî de û bi qebûlkirina nîrê hêsîriyê –bê desthilanîne– dikeve dilê me.

Kes nikare zora miletekî bibe ko bi zanîn û bext, bi mêranî û mêrxasî di rêya welatê xwe de xebatker, şerût û şerker e.

Xwîn giş xwîn e nabe av. Tu millet ji miletekî zeydetir nîne. Her millet axatiya welatê xwe dike û nabe ko destê xwe dirêjî welatekî dî bike.

Destên wiha divên bên jê kirin. Heqê destdirêjahî jêkirin e.

Strana Xebatê

Jiyîna te ne xewnek e, tu feqîrtir an dewlemendtirê mirovan jî bibî; bizane ko di destên te de ji jiyîna te hêja û bilindtir tu tişt nê-ne.

Tu xweyiyê jiyîna xwe yî. Rojek dê bê ko tu ji xwe bipirsî:

Ez di jiyîna xwe de ji bo avahiya çî tiştî xebitîme û min çî pêk aniye?

Berî ko dema vê pirsê tê, cuhaba wê bêxe destê xwe, bixebite wek stêr dixebitin, ji kirin û axaftinên te, divê ronahiyek hilavêje. Xwe melezîne lê her bixebite.

Xebata mirovekî, wek ava kaniyekê ye. Xebatên mirovan digihin hev wek avên kaniyan û ji kombûna wan şet û robarên mezin dizên.

Rohelatê serbestiyê ronîya xwe dê bavêje ser vê avê û bi destê xwe lê bipelîne.

Ezman bê stêr nabe lê çavekî divê lê bigere. Guh nîne ko nabihîse lê divê mirov ji bihîstinê hez bike, ji bihîstina tiştinê rast û tal.

Bixebite heta ko şev bê, şev di pey me de ye, zûka dora me dê bigirê. Ji xebatê mêranî, tiştinê çeleng hêja û bilind hil tên. Hêvî rojhelatê xebatê ye û bicihanîna daxwazan roja wê ye.

Rastiya mezintir di vê dinyayê de ev e: Xebata xwe bizane û wê pêk bîne. Bixebite tu ê heval û destbirayan peyda bikî ko bi destên te bigrin û ji dil arîkarê te bibin.

Li dora xwe menêre û ji xwe mepirse; gelo mirovên din di xebatê de ne. Ronîya çavan kême e, giran biha ye, wê erzan me ke, bi vê ronahiyê xebata xwe ronak bike.

Divê dilê te hêlîna rastiyan xurt bibe, tu ê bibînî ko mirov pêda bibin û hej ji vê rastiyan bikin.

Dilê xwe dane ser sidanê xebatê; hesin li ser sidên dibe pola. Ga-

va rastî li ber te dibiriqê, çavê xwe tu car girê me de, çirîsk û brûskên rastiye weke mirariyan dê bikevin ser xebata te.

Bi çavên geş binêre û bibêje; xebata şîrîn, rastiya delal, dem hebûn ko hon li min giran û tal dihatin, lê ez niho hevalbendê we me, tu heval bi qasê we şîrîn û rast nînin.

Ketî bi xebatê radibe, heke îşkê de zora te hatiye birîn bixebite, tinê bi xebatê tu ê tola xwe hilînî.

Xurtiya te di dil û destên te de ne.

Hêvî zeviyek e, xebat tov û çandiniyên wê ne.

Heqê te bi qasî xebata te ye, jê ne zêdetir û ne jî kêmtir e. Bi dilxweşî bixebite, di dema xebatê de weka roja havînê ronak û germ be. Yê ko bi dilxweşî dixebite xwediyê xebata xwe ye lê yê ko bi dilsarî dixebite xulamê wê ye.

Camêr ji xwedîtiyê hez dikin û xwe ji xulamtiyê dûr dixin. Herwekî di rojhilatê de tûrêjên rojê zora şevê dibirin û dora dinyayê hêdî-hêdî ronahî û rondar dikin, wisa jî ronîya xebata te zora tariyê dê bistîne, dora te ronak bibe û bi vê roniyê, rê û şehrêyên pêşketinê dê vebin.

Xwe melezîne lê her bixebite.

Xebata xwe bizane û wê pêk bîne.

Li dora xwe menêre û ji xwe mepirse:

Gelo mirovên din di xebatê de ne.

Xebata xwe bizane û wê pêk bîne.

Bingehîna Zmanê Kurdî

-2-

Pronav

Pronav ew bêjeyek e ko cihê navokî digire; wek: Hevind ne li mal e, (ew) di sûtê de ye. Divê hevokê de bêjeya (ew) pronav e; ji ber ko cihê Hevind digre.

Heke me bigota, Hevind ne li mal e, Hevind di sûtê de ye, ev jî rast dibû, lê herwekî dûcarkirina navêkî, di hevokê de ne ahengdar e, emê pronavêkî wek ew, têxin cihê wî navî.

Ez, tu, em, hon, kî, kê, min, te, wî, wê, me, hewe, hemî, ew, pronav in.

Kirde û Pêwer

Herwekî me gotîye, hevok çend bêje ne ko ji me re, raman an daxwazekê temam dide zanîn; wek, *Temo çû.*

Hevokêk ji du biran pêk tê; kirde û pêwer, kirde ew bêje ye ko gotin li ser wî ye. Pêwer ew bêje ye ko li ser bûn û kirina kirdeyî hatiye gotin. Di hevoka jorîn de (*Temo çû*) herwekî gotin li ser Temo ye em zû dizanin ko kirdeyê vê hevokê (*Temo*) ye û (*çû*) pêwera wî ye, ji ber ko kirina Temo şanî me dide. Pêwer her pişeyek e.

Pîşe

Pîşe ew bêjeyek e ko bûn an kirinekê pêş me dike; wek, *çû, xwar, kenî, ket, dixwe, dikeve, dikene, dê bixwe, dê bikene, dê bike, me ke.*

Derawa

Derawa ji me re şikl û awayê livînekê bûn an kirinekê, -ko pişê

nîşa me dikin- dide zanîn. Derawa çar in; *pêşker, hekîni, fermanî û jêder.*

1- Derawayê pêşkeriyê, an tişteki pêş me dike, an tişteki dipirse; wek, *ew dibeze, ew dikene, ki dizane?*

2- Derawayê hekîniyê tişteki welê nîşa me dide ko bûn an kirina wî bi ser şertekê ve girêdayî ye; wek, *ko ew hat ezê herim.*

Ew li vir bibuwa, ji we re dê bigota.

3- Derawayê fermaniyê ferman an daxwazeke şanî me dide; wek, *Bixwe, Here, Rabe, Bavêje.*

4- Derawayê jêderê livînekê, bédema, bûn û kirinê, bê pêşkirina hejmar û kesên wê nîşa me dike; wek, *xwarin, çûn, avêtin, ketin.*

Dem

Dem, dema çêbûna pişeyê nîşa me dide, ji me re dide zanîn heke ev tişt di dema borî de, di dema niho de an di dema paşiyê de çebûye, çêdibe an dê çebibe.

Ji gotina me a jorîn tê zanîn ko demên pişeyê ên bingehî sisê ne; *dema borî, dema niho û dema paşiyê.*

Ko me got:

(Temo çû ye), jê tê zanîn ko ev karê çuyinê, di dema-borî de çebûye. Gava em dibêjin (Temo diçe) jê tê zanîn ko ev karê çuyinê niho çêdibe yanî dema-niho de ye. Gava em dibêjin (Temo dê biç) jê tê zanîn ko karê çuyinê hê çenebûye lê dê çebibe yanî di dema-paşiyê de ye.

Niho em dizanin ko demên pişeyê ên bingehî sisê ne; dema-borî, dema-niho û dema paşiyê.

Hejmar û kesên pişeyê

Hejmara pişeyan:

Wek di navokan de, di pişeyê de jî yekîni û pirîni heye; wek, *ez dibêjim, ew dibêjin, ez dixwim, hon dixwin, hon dibînin, ez dibî-*

nim.

Kesên pîşeyan:

Di pîşekê de divê cihê kirin; kesê yekiyê yanî yê an yên ko dibêjin: kesê duwa, yê an yên ko ji wan re rast bi rast tê gotin (yanî guhdar an guhdarên me ne) kesê sisiyê, yê an yên ko gotin li ser wan e.

Herwekî hate dîtin, di pîşeyekê de sê kes hene.

(Ez, tu, ew) an (min, te, wî-wê) ew kesên hanî jî an di yekinî an di pirîniyê de ne .

Kesê yekiyê di yekîniyê de;	Ez - Min
Kesê duwa di yekîniyê de;	Tu - Te
Kesê sisiyê di yekîniyê de;	Ew - Wî an Wê
Kesê yekiyê di pirîniyê de;	Em - Me
Kesê duwa di pirîniyê de;	Hon - We an Hewe
Kesê sisiyê di pirîniyê de;	Ew - Wan

Ez, tu, ew, em, hon, ew, min, te, wî, wê, me, we, wan; pronav in; ne qetek ji pîşeyê ne.

Rengpîşe

Rengpîşe ew bêjeyek e ko mana pîşeyekê, rengdayekê an rengpîşeyekê din diedilîne; wek, *Zû here. Ew gelek pehn e. Pir bixebite. Zû, gelek, pir rengpîşe ne.*

Nîşank. Herwekî rengda çilobûna navokan şanî me dide û mana wan diedilîne, wisa jî rengpîşe mana pîşe, rengda û rengpîşeyên din diedilîne, dikemilîne.

Hoker

Hoker ew bêje ye ko dikeve nêv an pêş û paşê navok û pronavan de û ji me re minasebeta wan, di nav hev de, pêş me dike; wek, *Temo li mal e. Kitêb li ser masê ye.*

Ez li cem apê xwe me. (*Li, di, de, bi, li ser, nik, di ser re, di bin*

de) hemî hoker in.

Girêk

Girêk ew bêje ye ko hevok û bêjeyan girêdide; wek, *Tu dikarî herî lê divê ez bimînim. Sisê û çar dikin heft.* (Lê, û, ko) hemî girêk in.

Nîşank. Carna jî ew arîya kinkirina hevokan dike; wek, *Ez û Temo emê bê.* Jê tê seh kirin ko hevoka jorîn di eslê xwe de di şiklê jêrîn de ye.

Ezê bê m û Temo jî dê bê.

Nîşkok

Nîşkok ew bêjeyek e ko hesandinekê ji nişka ve pêş me dike; wek *Ax, Lo, Lê, Wey, Hey, Heylo, Ox û Ax.*

Nîşank

Nîşank: Navok, pronav, rengda, pîşe, jêder, rengpîşe, hoker, veqetandok, girêk û nişkok perçeyên axaftinê ne.

Di nîvisandinê de her yekî ji wan cihê tînan nivîsandin.

Bi tînan veqetandok û nîşankên tewandinê pê navokan ve dizelîqin. Veqetandok; *a, ê, ên, û ek* in. Herwekî *mala min, devê min, qelemên min, gundê min, hespê min, mehîha min, bizînek, mi-ro-vek.*

Nîşankên tewandinê *ê, i, e û an* in.

Wek; *Sînemê got. Ez Sînemê dibînim. Ez hespê dibînim. Mirovekê baş. Mehînek spehî. Dengê topan. Tama avê.*

Nîşank. Heke veqetandok kete pêşiya rengdayekê cihê tînan nivîsandin.

Wek; *Mala min a mezin. Brayê min ê biçûk. Hespên min ên beza.*

Nîşandekên Hevokan

Bi danîna nîşandekan mana hevokê li hev bider tê, miraz û daxwaza hevokê çêtir tê seh kirin û di xwendinê de cihên sekinandina wê ên kurt û dirêj bihêsanî tên zanîn. Nîşandekên hevokan ên bingehî ev in:

Bîhnok, (,)

Bîhnok îşareta seknandinê bi qasî bihnekê ye. Di hevokê de, jê kurttir seknandin nîne. Bîhnok tê danîn;

a- Navbeyna navokên cihê û gî û rengdayan, kengê ev bêje di peyhev de ne; wek, *Welatê Japon, Hîndîstan, Îran, Erebaştan û Kurdîstan di Asyayê de ne.*

Temo, Cangîr, Hevind û Etman birayên hev in.

Hesp, mehîn û hêstirên min bilind, ciwan, beza û spehî ne.

Ez ji nan, penîr, zeytûn û pîvazê hez dikim. Di roj awayê de ezman sor, zer, heşîn û gewr dibe.

b- Di nêv qetên hevokê de ko li peyhev girêdayi ne; wek, *Memmo, gava dengê brayê xwe bihîst, hema hat. Rêya ezmanan berwar e, ne kaşe, ne kendal e, hema her wê bêje.*

c- Navbeyna du perçeyên hevokê de, gava di vê hevokê de çêbûna îşekî bi şertekî ve girêdayî ye.

Xweş bixebite, tu dê bielimî. Dido bi hev re rast bin, yê siseyan Xwedê ye.

d- Di navbeyna qetên hevokê de, gava di vê hevokê de tiştek tê tarîf kirin.

Di vî xanî de sê mezel, bîst pencere, çar derî û nav derek heye.

e- Gava ji hevokê bêjeyek tê avêtin, cihê vê bejêyê bîhnokek digire; wek, *bexçeyê min mezin e, pehnayîya wî deh, drêjîya wî bîst û pênc metro ye.* Di hevoka jorîn de bîhnok, cihê metroyê digire.

f- Gava di hevokê de bêjeyek tê ducarkirin; wek,

Bixebite, bixebite tu ê hîn bibî.

g- Gava em dixwazin gotina yekî bibirin wek, *Bes, dev ji min berde.*

Niqtebîhnok, (;)

Gava hevokêk ji du perçeyan hevedudanî ye û birê paşîn mana qetê pêşîn timam dike an tiştekî din bi ser ve zeyde dike; navbeyna wan pişkan de niqtebîhnonek tê danîn; wek, *Zana dibêjin ko dawiya pêşketinê nîne; zanîna mirovan her kûrtir û firehtir bibe. Tinê bi tîfing û xenceran îş naqede; divê tu hînê xwendin, nivîsandin û zanînê jî bibî.*

Niqtecot, (:)

Gava hevokêkê, ji du perçeyan hevedudanî ye û her yekê ji wan biran, bi xwe hevokêke biserê xwe ye û di nav wan de tinê ji milê manayê ve girêdanek heye, wê gavê berî destpêkirina birê paşîn niqtecotek tê danîn; wek, *Xweybext be: jê mezintir tu tişt nîne.*

Niqte, (.)

a- Li dawiya her hevokê divê niqteyek bê danîn; wek, *Derew sê-wî ne. Hiş tacekî zêrîn e; li serê her kesî nîne.*

b- Carna bêjeyek an dido tên kurt kirin û tinê tîpên wan ên destpêkî tên nivîsandin, piştî wan tîpan divê niqtekek bê danîn, herwekî hon di rûpelê ve kitêbê ê paşîn de dibînin; ji cihê 10 Qemeriyên Sûrî, bi tinê Q. (bi niqte) û S. (bi niqte), yanî tîpên pêşîn a Qemerî û a Sûrî hatine nivîsandin.

Nîşandeka pirsê, (?)

Gava di hevokêkê de tiştek tê pirskirin, li dawiya wê hevokê nîşandeka pirsê tê danîn; wek, *Gelo Temo hat? Çima tu naxwî? Çire brayê te ne hat? Tu jî herî nêçîrê?*

Nîşandeka Hêdanê (!)

Gava hevokêk an di hevokêkê de bêjeyek ecebmayin, tirs, firehî an fermanekî nîşa me dide, paş wê hevok an bêjeyê nîşandeka hêdanê tê danîn; wek, *Wey li min ezê! Bibeze lo! Wî mirovî werîne! Lo lo! Lê lê! Ax! çiqas serê min têşe. Here bîne! Wey li min porkurê! Bi lez kin lo! Wey lo dilo! Hey lo dilo! Bihewe lo! Bihewe lê!*

Nîşandeka pênekan (- -)

Gava ji hevokêkê re tiştêkî welê tê biser ve zeyde kirin ko bê wî jî mana hevokê timam e û bi rakirina wî mana wê xira nabe, li pêşî û paşîya wê gotinê re, pênekan tên danîn; wek, *Fîl -ew heywanê hewqase stûr û qelew- ji himhima berazan diricife*. Di hevoka jorîn de me tinê bigota «*Fîl ji himhima berazan direcife*» mana hevokê temam e û bi rakirina perçeyê «*ew heywanê hewqasê stûr û qelew*» mana wê seqet nabe.

Nîşandeka dunikan, « » an hîvokan ()

Gava di nivîsanekê de birek ji gotin an nivîsandina mirovekî din tê ducarkirin ji dest pêk û xelaseka vî parçeyî re nîşandekên dunikan an hîvokan tê danîn; wek, *Ma kê dikare înkare bike ko «di dinê de rêyek heyê, ew jî reya rastiyê ye»* Herwekî hevoka jorî a Zerdeşt e, tê dunikan kirin.

Nîşandeka axaftinê (—)

Gava di nivîsarekê de birek jê di şiklê axaftinê de tê nivîsandin, ji despêka her gotinê re nîşandeka axaftinê tê danîn; wek, Hevind ji Kerevon re got:

— *Were em herin.*

Kerevon lê vegerand û got:

— *No ez nayim.*

An, Mizgînî dan kerê, gotin:

— *Dehşik ji te re bû*

Kerê got:

— *Êmê min kêmbû, barê min zeyde bû.*

Nîşank. Gava bêjeyek ji kêmbûna cih di rêzekê de divê bibe du bir, ji dawiya perçeyê pêşî re bendikek (-) tê danîn; wek, *Dema dibistanê hatiye. Dibistana me derîyê xwe dê veke.*

NAVEROK

Pêşgotin	3
Leylana Rastîyê	5
Dawet e	7
Dildizîya Gulekê	9
Yekbûn	10
Eyloyê Pîr	12
Al	18
Li Ber Tevna Mehfûrê	19
Bingehîna Zimanê Kurdî 1	24
Dêwan	27
Di Dora Lihevxiştina Zmanan De	28
Du Dengbêj	32
Ji Mirovên Kêm Re	35
Mêrê Min Di Şerî De Ye	37
Nivîsevan	38
Edebiyata Welatî	42
Roviyê Xapînok	44
Delaliya Zarowan	45
Welat, Welatîni û Al	47
Çarînên Xeyam	49
Rasthatineke Ecêb	55
Pirsên Min û Mîr Kamiran	56
Li Goristaneke Amedê	58
Tifing û Şeşderb	68
Azayî û Serbestîya Welêt	69
Strana Xebatê	70
Bingehîna Zimanê Kurdî 2	72

Kitêbên Jîna Nû yên çapbûyî

- 1-Mamoste; Dengê Xêzikan (karîkatur)
- 2-M. A. Hasretyan, K. M. Ahmed, M. Ciwan; 1925 Kürt Ayaklanması (Şeyh Sait Hareketi)
- 3-Ronahî; (Hemû hejmarên kovara Ronahî 1942-1945)
- 4-Celîlê Celîl; Jiyana Rewşenbîrî û Sîyasî ya Kurdan (Di Dawîya Sedsala 19'a û Destpêka Sedsala 20'a de)
- 5-H. M. Çetoev; Büyük Anayurt Savaşında Kürtler, 1941-1945
- 6-Kerîmî Husamî; Komara Demokratîk a Kurdistan (Mahabad)
- 7-Roja Nû; (Hemû hejmarên kovara Roja Nû 1943- 1946)
- 8-Kerîmî Husamî; Komara Demokratîk a Kurdistan (Mahabad)
- 9-Malmîsanîj; Yüzyılımız Başlarında Kürt Milliyetçiliği ve Dr. Abdullah Cevdet
- 10-Bavê Nazê; Hêsir û Baran (çirok)
- 11-Malmîsanîj; Zazaca-Türkçe Sözlük / Ferhengê Dimilkî-Tirkî
- 12-Mela Ahmedê Namî; Agirê Sinema Amûdê
- 13-Koyo Berz; Na Xumxum a..., (Berhemên folklorîk)
- 14-Adonis Budurîs; Bir Kürtle Konuşma... (şiir)
- 15-Malmîsanîj; Herakleitos (şîr)
- 16-Şêx Ebdurrehmanê Axtepî; Dîwana Rûhî
- 17-Ebdulreqîb Yûsif; Şairên Klasîk ên Kurd
- 18-Malmîsanîj û Mahmûd Lewendî;
Li Kurdistanê Bakur û li Tirkîyê Rojnamegerîya Kurdî (1908-1981)
- 19-Celîlê Celîl; Zargotina Kurdên Suriyê
- 20-Şêx Mihemed Kerbela; Mîrsad-ul Etfal (Amadegaha Zarûkan)
- 21-Şakirê Xudoyê Mihoyan; İki Dünya Savaşı Arasında Irak'ta Kürt Sorunu
- 22-Haydar Diljen; Zimanê Min-1 (Em bibirin-bizeliqînin-binivîsin û bixwînin)
- 23-Malmîsanîj; Saîd-î Nursî ve Kürt Sorunu
- 24-Ebdulreqîb Yûsif; Hunerê Tabloyên Şerefnamê
- 25-Malmîsanîj; Folklorê Ma Ra Çend Numûney
- 26-Abdurrehman Qasimlo; Kurdistan û Kurd -Lêkolînek Sîyasî û Aborî-
- 27-M. A. Hasretyan, C. Celîl, O. İ. Jegalina, M. S. Lazarev, Ş. X. Mihoyan; Yeni ve yakın Çağda Kürt Hareketi
- 28-Zekî Seyda; Tîr di nivê kezebê de (helbest)
- 29-Mûrad Ciwan; Türkçe Açıklamalı Kürtçe Dilbilgisi -Kurmanç Lehçesi-
- 30-Celîlê Celîl; 1880 Kürt Ayaklanması
- 31-Mamoste; Mêr Mêra Nasdike! (karîkatur)
- 32-Ehmed Huseynî; Bi Xewna We Pênûsê Dilorînim
- 33-Haydar Diljen; Destpêka Rêzimana Kurdî
- 34-Ehmed Huseynî; Rono û Sirûdên Bêrikirinê
- 35-Osman Aytar; Kurdistanê bi Fiftî Fiftî (roportaj)
- 36-Celîlê Celîl - Ordîxanê Celîl; Folklorê Kurdan-I-
- 37-Siddîk Bozarslan; Kurdistanê Bağımsızlık ve Türkiyede Demokrasi Sorunu
- 38-Ulf Lundqvist; Kurdisk Humor
- 39-Konê Reş; Jiyana Celadet Bedirxan
- 40- Dr. Kamiran Alî Bedir-Xan; Xwendina Kurdî

KITÊBXANA HAWARÊ
HEJMAR

10

XWENDINA KURDÎ

DR. KAMIRAN ALÎ BEDIR-XAN

ÇAPXANA TEREQI

ŞAM

1938